

Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag - Årsskrift for 2011

SKARVSETTA

SKARVSETTA

er et årsskrift som Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag gir ut i fellesskap. Det har fått et navn som du kanskje synes er litt underlig. Bakgrunnen er denne: Før i tida var det ganske vanlig rundt om i grendene på Hitra at folk hadde mer eller mindre faste plasser der de samla seg, fortalte historier og løste lokale verdensproblemer. Ofte var det i godværet på søndager eller lørdags ettermiddager at folk kom sammen og hygga seg på denne måten. Tett i tett kunne de sitte utover lyngrabbene, gjerne med god utsikt, i le for austavindstrekken. På Sandstad hadde de en slik samlingsplass som ble kalt Skarvsetta. Namnet kommer trulig av at her satt folk tett som skarven på et skjær. Årsskriftet vårt skal forsøke å videreføre fortellertradisjonen og historiene fra Skarvsetta og fra liknende samlingsplasser rundt om på Hitra. Velkommen til Skarvsetta.

Dette er fjerde utgaven av "Skarvsetta". Utgavene fra 2008 og 2009 ligger ute på Kystmuseets nettside www.kystmuseet.no

Kystmuseet og historielaget samarbeider om den nye bygdaboka for Hitra. Flere av artiklene i "Skarvsetta" er en del av bygdabokarbeidet og vil gå mer eller mindre direkte inn i bøkene når de begynner å komme ut. Slik er mange av artiklene i "Skarvsetta" små smakebiter av de kommende bygdabøkene.

Vi håper det smaker godt.

www.kystmuseet.no

ÅRETS TEMA: FLYTTING

ATTEST FRA PRESTEN.

I tidligere tider måtte folk som flytta, ha med seg attest fra presten for den menigheta som de flytta fra. Dette var den enkeltes identifikasjonspapir og vandelsattest. I disse attestene kunne det gis opplysninger om opphav, dåp, konfirmasjon, giftemål og altergang. Noen ganger beskriver presten også den enkeltes livsførsel, moral og slektsbakgrunn.

Kystmuseet har en god del slike attester for folk som kom flyttende til Hitra og Frøya på 1800-tallet. Forsida av Skarvsetta 2011 viser et knippe av dem.

INNHold

Side 2	Skarvsetta
Side 4	Innhold
Side 5	Lederens hjørne
Side 6	Amerikareisen
Side 16	De kom fra Hallingdal til Hitra
Side 23	Folk på flyttefot
Side 30	Innvandring for meir enn 300 år sia
Side 33	Matøskja hennes Sonja
Side 41	Innvandring til Norge og Hitra i vår tid
Side 43	Utvandring til Amerika

Lederens hjørne

Nå har vi snart lagt ett nytt år bak oss, og det er tid for oppsummering. Medlemstallet har økt noe, men dessverre ikke i den størrelsesorden vi hadde håpet. Her må vi bli dyktigere. Vi har mottatt mange henvendelser både fra medlemmer og andre om å gi svar på ulike spørsmål som angår både slekter og lokale, historiske spørsmål. Jeg tror jeg kan driste meg til å si at alle sammen har fått hjelp og svar på sine henvendelser. Det er i slike situasjoner det er godt å være leder.

Historielaget har, som jeg også skrev foregående år, tette og nære forbindelser til Kystmuseet og den dyktighet som finnes her. Dette gjør at vi har de beste forutsetninger for å gjøre en god jobb for medlemmene. Vi har fortsatt kontor i tredje etasje i museumsbygget. Fram til nå har vi hatt kontor-

dag hver onsdag. Denne er nå flyttet til tirsdag. Minst en representant fra styret blir å treffe sammen med en eller flere fra museet denne dagen. Kom innom for en hyggelig prat.

I fjorårets utgave av Skarvsetta ble det skrevet at vi i neste utgave ville

komme med en artikkel om rutebåtene til Hitra. Beklaget at vi må utsette dette til en senere utgave.

Kystmuseet og historielaget venter på en ny avtale med Hitra kommune slik at vi kan øke intensiteten med bygdebokarbeidet. Grendemøtene starter på nyåret 2012, og Kystmuseet går tungt inn i gjennomføringen av disse.

Jeg takker for året vi snart legger bak oss, og håper årets utgave av Skarvsetta blir godt mottatt.

Medlemsskap i Hitra historielag koster kr. 150,- pr. år, og da får du "Skarvsetta" gratis. Meld deg inn pr. e-post, navn og e-postadresser til styret finner du under her.

Styret Hitra historielag

Leder	Olaus Selvaag	930 44 993	olausel@frisurf.no
Nestleder/sekretær	Lene Strøm	977 37 329	lene@kystmuseet.no
Styremedlem	Knut Ansnes	934 97 577	knutans@bluezone.no
Styremedlem	Ellen Aanes Draagen	481 86 728	ellen@oyguiden.no
Kasserer	Svein Bertil Sæther	913 23 578	svein.bertil@kystmuseet.no
Varamedlem	Lisa Anette Akseth	971 30 953	loisaa@broadpark.no
Varamedlem	Roald Strøm	990 41 019	roalst2@online.no
Varamedlem	Torbjørn Glørstad	72 44 11 51	torgloer@online.no

Amerikareisen

Da Johan Olaf Ulriksen ble født på Vollan på Dolmøya en sommerdag i 1888, var det vel ikke mange som tenkte at denne guttungen, han kommer nok til å kjempe på amerikanernes side under en forestående verdenskrig.

Dolmøya lå vel ikke sånn til at man hadde særlig utsyn mot den store verden og all dens problemer på den tida, men på den annen side hadde jo hit-

OLINA OG JOHAN OLAF: Her sitter Johan Olaf på sin mors fang. Bildet må være tatt rundt 1890.

terværingene begynt å gjøre amerikane av seg. Den store utvandringen skjøt fart på denne tida, og i årene fram til Johan Olaf reiste ut var det mange av hans venner, slektninger og naboer som reiste til USA og Canada for å søke lykken.

Gården Vollan lå nordøst på Dolmøya, ikke langt fra Knutshaugen. Her var Ulrik Martin Olsen og kona Inger Olina Johansdatter husmannsfolk under handelsstedet Heggåsen, som på den tida ble drevet av Torberg Aresvik. I 1887 fikk for øvrig Aresvik en sønn med Ulriks søster Anne Olsdatter. Gutten fikk navnet Ulrik Martin. Dette fikk nok noe omtale i bygda. Aresvik var nemlig gift, men ikke med Anne.

Dolmøyværingen Ulrik og Olina, som var fra Gjessingen i Frøya, giftet seg på nyåret i 1883. Slik det ofte var på den tida, hastet giftermålet. Olina var mange måneder på vei, og i april kom parets første barn, datteren Magda Martine. To år senere kom Laura Marie. Knapt åtte måneder gammel døde minstejenta. Dødsårsaken er ikke registrert i kirkeboka, men på denne tida døde det unger i hopetall på Trøndelagskysten. Årsaken var en intens skarlagensfeber som herjet. Det skulle bli noen ekstremt tøffe år for ekteparet på Vollan. Våren 1887 fikk de ei ny datter som de kalte Laura

ULRIK OG BARNEBARNET OLAF: Olaf Haugen (nevø av Johan Olaf Haugen) på fanget til sin morfar Ulrik. Olafs mor var Anna Matea. Han er for øvrig far til Hitra-ordfører Ole Haugen.

Marie, men hun døde tre måneder gammel av feberen. Tre uker senere døde også eldstejenta Magda Martine, av det legen mente var hjernebetennelse. Plutselig var Ulrik og Olina alene igjen.

Johan Olaf var den neste. Han var den siste som ble født på Vollan, men

Form 500 is
Prescribed by the
Department of Commerce
BUREAU OF IMMIGRATION

SALOON, CABIN, AND STEERAGE ALIENS MUST BE COMPLETELY MANIFESTED.

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED STATES

Required by the regulations of the Secretary of Commerce and Labor of the United States, under Act of Congress, approved February 20, 1907, to be delivered

15
s. s. *Celtic* sailing from *Liverpool*, April 29, 1911

No. on List	NAME IN FULL		Age	Sex	Color of Hair	Color of Eyes	Height	Weight	Calling or Occupation	Able to Read and Write	Nationality (Country of which citizen or subject)	Place or People	Last Permanent Residence		The name and complete address of nearest relative or friend in country whence alien came.	Final Destination (Specified when government is notified)	
	Family Name	Given Name											Country	City or Town		State	City or Town
9011	Warming	Jacob	31	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Painter	yes	Denmark	Scand	Denmark	Lyngskedra	Father Mr. Warming		
9012	Lindkvist	Julie	31	F	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Painter	yes	Sweden	do	Sweden	Lyngskedra	Father Mr. Lindkvist		
9013	Carl	Jonil	50	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	do	yes	do	do	do	do	Father Mr. Carl		
9014	Johansson	Carl Alrik	25	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	do	do	Sweden	Tranemo	Father Mr. Johansson		
9015	Rapp	Carl Viktor	35	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Pharmacist	yes	do	do	do	Tranemo	Father Mr. Rapp		
9016	Johansson	Otto Ringer	30	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	do	do	do	Valleng	Father Mr. Johansson		
9017	Thulin	Ingemar	45	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	do	do	Sweden	Boren	Father Mr. Thulin		
9018	Haugen	Johan Olaf	33	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	do	do	Norway	Hylleren	Father Mr. Haugen		
9019	Jarsson	John Arvid	31	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	Sweden	do	do	do	Father Mr. Jarsson		
9020	Blauen	Martines	23	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	Denmark	do	Denmark	Norve	Father Mr. Blauen		
9021	Sorenson	Johannes															
9022	Holmsted	Carl Andreas															
9023	Seegren	Jim Herman															
9024	Thyland	Yustav	19	M	brn	brn	5 ft 10 in	170 lbs	Joiner	yes	Norway	Scand	Denmark	Falkhof	Father Gabriel Thyland		

SKIPSLISTA viser blant annet at Johan Olaf Haugen skulle besøke en slektning. Dette var Alex Elinius Antonsen fra Lillekjerringvågen.

Under ser vi dampskipet Celtic som Johan reiste med.

etter ham kom det flere barn. Familien havnet snart i Kvalvika, litt lenger vest. Her var de leietakere og hadde ikke egen jord. I 1896 var de bosatt på Knutshaugen, og i 1898, kanskje året før, slo de seg ned på Grønnsletten på Norddølmsøya. Bruket lå mellom Strømsvika og Breivika. Senere overlot de plassen til andre, og bosatte seg på Haugen, et steinkast unna. Men det er en annen historie.

Noen stor rikdom var det ikke på gården, men om det var vanskelige tider eller eventyrlyst som fikk Johan Olaf til å reise over Atlanterhavet, er vanskelig å vite. 10. april i 1911 ble han

registrert som utreisende fra Trondheim havn, og det er anført at han reiste via Bergen. Han ble skrevet inn som Johan Olaf Grønnsletten i skipslista, men fikk agenten Ole Gulager hos White Star Line til å sette Haugen i parentes. Reisemålet var Vermillion i Clay County i Sør-Dakota. Billetten kostet rundt 200 kroner for en voksen. For denne summen fikk man båtturen til Hull i England, tog fra Hull til Liverpool, båt fra Liverpool og over Atlanteren, samt tog fra New York til destinasjonsstedet. En representant for politimesteren måtte også skrive under på kontrakten før alt var klart.

VERMILLION I 1912. Dette bildet fra Vermillion viser en parade for det nye tinghuset i byen, og er fra den tida Johan bodde her. Det er ikke utenkelig at han deltok i paraden.

Dolmøyværingen Johan Olaf seilte med dampskipet Celtic fra Liverpool den 29. april. I skipslista står han oppført som fisker Johan Olaf Haugen fra Heggaasen på Hitteren i Norge. Mens de aller fleste betalte billetten selv (mange fikk nok penger), står det i skipslista at det var en slektning som hadde betalt Johan Olafs overfart. Kanskje var det slektningen Axel Antonsen som bodde like øst for Vermillion. Det var i alle fall Axel han oppga at han skulle besøke. Så lenge du ikke var amerikansk statsborger, måtte du oppgi en adresse for ditt besøk i USA. 8. mai ankom Celtic havna på Ellis Island i New York.

Vermillion er en liten by som ligger i naturskjønne omgivelser like ved Missouri-elva, lengst sørøst i staten. I dag har den rundt 10.500 fastboende innbyggere, mye takket være The Uni-

versity of South Dakota, som har gitt nødvendig puls til byen. Universitetet sysselsetter alene rundt 800 mennesker. I dag er Vermillion fylkessete i Clay County. Av dagens befolkning er rundt 14 prosent av norsk avstamning. Byen er mest kjent for å ha The National Music Museum og som sangeren Shawn Colvins (tre Grammy-priser) hjemby. I tillegg bygges et av USAs aller største oljeraffinerier (Gorilla Project) like ved byen.

Hjemme på Hitra hadde han brukt bare mellomnavnet Olaf, og slekta i dag kjenner ham også omtalt som Olaf. I USA valgte han imidlertid å bruke John og gjerne John O. som fornavn.

Så mange mennesker var det ikke her da Johan Olaf Haugen kom til stedet. Den gang var det jordbruk og spredte farmer som dominerte. Kornproduk-

sjon er fortsatt en vesentlig industri i området, og dyrking av soyabønner og alfalfa er også vanlig. Johan dro først til Axel og Amanda Antonsen som hadde giftet seg året før og bosatt seg i Prairie Center like ved Vermillion. Axel hadde for øvrig reist ut allerede i 1903.

Johan Olaf slo seg ned i Burbank, hvor han begynte med farming. Burbank har i dag ikke status som tettsted, men er et spredt bebygd område som ligger mellom Vermillion og Elk Point, om lag 13 kilometer øst for Vermillion. I dag er det rundt 200 husstander og 600 innbyggere i Burbank.

Fra 1917 ble mange amerikanske menn innkalt til sesjon i forbindelse med første verdenskrig. USA forholdt seg i utgangspunktet nøytral til denne krigen, men etter at tyskerne senket flere amerikanske skip og drepte mange amerikanere, var president Woodrow Wilsons tålmodighet slutt. Han erklærte krig mot Tyskland. Den 6. april i 1917 fikk krigserklæringen sitt stempel av kongressen.

To måneder senere, 5. juni 1917 for å være nøyaktig, måtte Johan Olaf Haugen møte ved militær sesjon på tettstedet Prairie Center i Clay. Han var blant mange immigranter som de amerikanske militære myndighetene kalte inn til sesjon i forbindelse

I UNIFORM: Dette bildet av seg selv sendte Johan Olaf hjem til slekta på Hitra

med krigen. Her fortalte Johan at han hadde som intensjon å bli amerikansk statsborger, og han hevdet på ingen måte å være uegnet for strid. Dermed ble han innrullert i den amerikanske hæren og snart sendt til opp trening.

Etter kongressens krigserklæring begynte amerikanerne å reise en gedigen treningsleir nordøst i staten Kansas. Camp Funston sto klar sommeren 1917 med sine 1400 bygninger på drøyt åtte kvadratkilometer. Leiren er i dag en del av Fort Riley, et stort militært anlegg som er base for rundt 25.000 personer. Her får for eksempel instruktører som skal trene mannskap

SESJONSPAPIRER. Johan Olaf Haugen drev egen farm på tidspunktet han ble innrullert i militæret. Han hadde blå øyne og mørkebrunt hår.

for oppdrag i Irak og Afghanistan, sin opplæring.

Til Camp Funston, ute på Kansasprærien, ble også Johan Olaf Haugen sendt. I løpet av første verdenskrig ble rundt 50.000 rekrutter trenet i denne leiren. Kommandant var generalmajor Leonart Wood, som tidligere hadde vært personlig psykolog for to amerikanske presidenter. I 1920 gikk han selv for presidenttittelen, men måtte gi tapt i republikanernes nominasjon, som ble vunnet av Warren G. Harding. Harding vant også selve presidentvalget.

Den aller første prøvelsen for Johan Olaf og hans medsoldater skulle ikke bli arrige tyskere. Fra mars 1918 herjet spanskesyken i Camp Funston. Utlaglige soldater fikk sykdommen, og sa-

lene var fulle av influensasynke menn. En del døde, men mange berget seg også gjennom virusangrepet, kanskje fordi de var godt fysisk trent. Johan Olaf kom hit 27. april i 1918. Det kan hende at Johan Olaf også ble smittet. Om han hadde spanskesyken, ble han imidlertid frisk igjen, for snart var han på vei over Atlanterhavet i et av mange skip som fraktet amerikanske tropper.

Johan Olaf var menig infanterist under 89th. Division, som totalt telte drøyt 28.000 mann. Han tilhørte 355th Infantry Regiment, en avdeling med 3834 soldater. 21. mai 1918 forlot de første av regimentets tropper Camp Funston. Det gjorde også kompani L hvor Johan Olaf tjenestegjorde. I halv firetida ble mennene fraktet i lastebiler mot Kansas City, hvor det sto tog

REGISTRATION CARD
 1. Name in full: Johan Olaf Haugen
 2. Date of birth: July 12, 1888
 3. Place of birth: Lunde, Norway
 4. Occupation: Farmer
 5. Where born: Lunde, Norway
 6. How long in U.S.: 1 year
 7. How long in U.S. Army: 1 year
 8. How long in U.S. Navy: 1 year
 9. How long in U.S. Air Force: 1 year
 10. How long in U.S. Marine Corps: 1 year
 11. How long in U.S. Coast Guard: 1 year
 12. How long in U.S. Customs Service: 1 year

PROBATION CARD
 1. Name in full: Johan Olaf Haugen
 2. Date of birth: July 12, 1888
 3. Place of birth: Lunde, Norway
 4. Occupation: Farmer
 5. Where born: Lunde, Norway
 6. How long in U.S.: 1 year
 7. How long in U.S. Army: 1 year
 8. How long in U.S. Navy: 1 year
 9. How long in U.S. Air Force: 1 year
 10. How long in U.S. Marine Corps: 1 year
 11. How long in U.S. Coast Guard: 1 year
 12. How long in U.S. Customs Service: 1 year

CAMP FUNSTON I 1918. Kanskje var Johan Olaf Haugen en av de mange som måtte innom sykestua ved Camp Funston på grunn av det arrige influensaviruset som herjet fra 1918. Trangt var det i alle fall i hallen der de syke soldatene ble lagt.

og ventet på dem. Rundt halv ni, rullet toget ut fra stasjonen. En lang ferd mot New York sto foran dem. 1. juni tok alle divisjonsoffiserene avskjed med generalmajor Hood. To dager senere forlot troppen leiren Camp Mills og satte av sted mot Long Island City. Soldatene ble fordelt på skipene Baltic og Adriatic.

En av regimentets offiserer, førsteløytnant Albert Franklin Sarver, skrev dagbok underveis. Denne er blitt bevart og er et viktig dokument i forhold

til regimentets og divisjonens opplevelser under oppholdet i Europa. 3. juni, det var en mandag, forlot konvoien, som besto av en rekke fartøy, kaianlegget til the White Star Line, samme selskap som hadde tatt Johan Olaf inn i landet. Trolig var det på den samme kaia Johan kom i land da han kom fra Europa sju år tidligere. Samme dag som de forlot fastlandet, fikk de beskjed om at tyske ubåter hadde torpedert 15 fartøyer 75 sjømil fra kysten. Det gjorde ikke avreisen mindre nervepirrende!

De første dagene var det mye drilling om bord, både for å holde strids-teknikkene ved like, men også for å være herre over egen situasjon hvis det skulle skje noe mens de var om bord. Blant annet var det regelmessige øvelser i evakuering og bruk av redningsbåtene. Heldigvis var været bra. Maten var også bra, i alle fall på den første delen av reisen. Frokost ble servert klokka sju, lunsj klokka 12, te klokka 16 og middag klokka 18. I 10-12 knop gled konvoien østover i Atlanterhavet.

Det var hele tida stort fokus på å speide etter fiendtlige aktiviteter, og da særlig tyske ubåter. Innimellom var det også tid til avslapping og hygge. Et orkester var med og holdt konserter. Pianotangenter fikk kjørt seg både sent og tidlig. Sjakk, kort og andre spillaktiviteter hjalp mot kjedsomhet. For det var lange dager.

Den femte dagen til sjøs ble det dårligere vær med sterk vind og høye bølger. Mange ble svimle, og de første tegnene på sjøsyke kom til syne. Etter ei "bevegelig" natt, var det mange som ikke ville ha frokost, forteller Sarver i sin dagbok. Midt ute på Atlanteren var det liten sjanse for å bli angrepet av ubåter, men nå nærmet konvoien seg den europeiske ubåtsonen. Spenningen var stor om bord.

PÅ FRANSK JORD. Her kommer amerikanske soldater i land i Le Havre sommeren 1918.

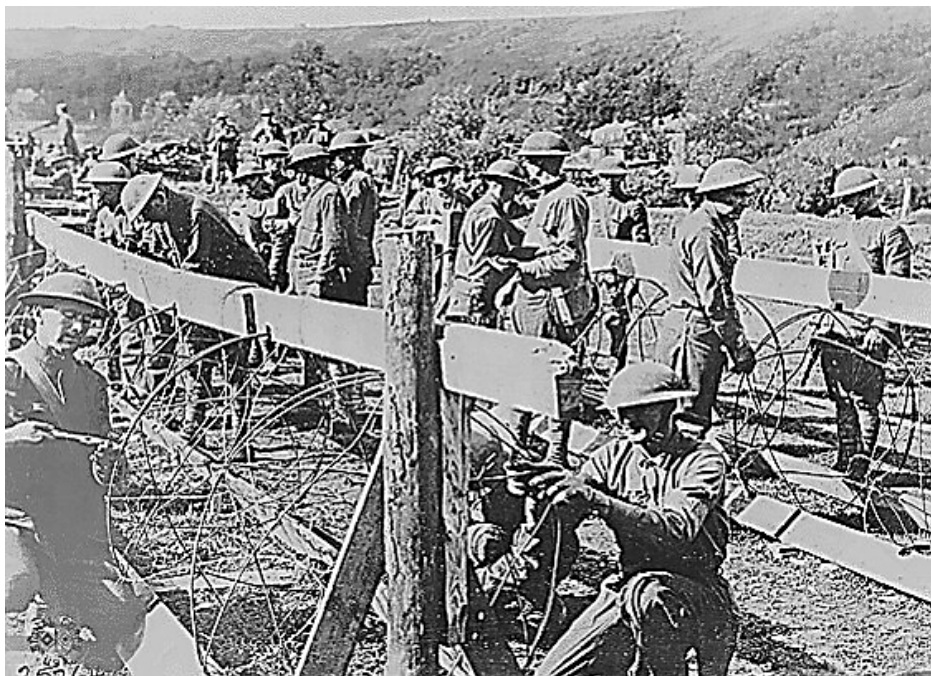
Heldigvis var det urolig sjø og tåke - vanskelige forhold for ubåtoperasjoner. Men tåka slapp snart, og mennene ble satt i beredskap. Alle måtte sove med buksa og ullundertøyet på, klare for eventuelle angrep. Et par døgn senere kom Irland og nordvestlige Skottland til syne. Konvoien gled inn i Irskesjøen. 15. juni passerte fartøyene Isle of Man, og om ettermiddagen ankom 89th Division havna i Liverpool. Johan var tilbake i havna han reiste ut fra da han forlot Europa i 1911.

Turen gikk videre fra Liverpool til Romsey, hvor en britisk offiser tok imot sine allierte og hadde med hilsninger fra kong George. De amerikanske troppene ble innlosjert på Camp Woodley. De ble godt mottatt av det

engelske folket, som var slitne og herjet etter fire år med fryktelig krig. I ei uke slappet soldatene av i den britiske leiren. 23. juni skulle de første 1400 soldatene reise til Southampton for å krysse Den engelske kanal. Neste dag fulgte 1000 til. Krigen var rett rundt hjørnet.

26. juni krysset Johan Olaf og de andre kanalen. Om ettermiddagen la de til kai i Le Havre i Frankrike. Franskmennene tok godt imot de amerikanske soldatene og møtte dem med blomsterbuketter og amerikanske flagg. Nå ventet en måned med hardtrening og tilvenning, før det braket løs. Først i begynnelsen av august ble regimentet involvert i kamper.

7. september blir regimentet beordret til å rykke fram mot Fleury, og i dagene etter beveger de seg videre østover i Frankrike. Amerikanske og franske tropper under ledelse av den amerikanske generalen John J. Pershing går til en storoffensiv mot de tyske stillingene rundt byen Metz. Målet med det som senere er blitt omtalt som slaget ved Saint-Mihiel var å frigjøre den franske byen Metz. Rundt 15.000 soldater ble drept eller skadet under de harde kampene. Johan Olafs kompani havner også i sterke skuddvekslinger, og hitterværingen er en av dem som blir skadet. Han blir heldigvis bare lettere skadd, og er ute i felten igjen etter et opphold på feltsykehuset. I forbindelse med slaget ved Saint-Mihiel brukte for øvrig amerikanerne uttrykket D-dag for første gang.

SAINT-MIHIEL. Amerikanske soldater fra 89th Division i forbindelse med kampene ved Saint-Mihiel.

FØRSTEHJELP. Her får en av de amerikanske soldatene hjelp fra saniteten nær Bouillonville.

Dette bildet er tatt 20. september, seks dager etter at Johan Olaf ble skadet.

Johan Olaf er klar for kamp igjen til de avgjørende kampene i Argonner-skogen. Her kjemper 550.000 allierte mot 190.000 tyskere. I løpet av de rundt seks ukene disse offensivene pågår, blir rundt 187.000 allierte drept, mens drøyt 100.000 tyskere må bøte med livet. Mange blir skadet, og blant dem er Johan Olaf. Han er en av mange soldater som ble gassskadet 6. november, bare fem dager før krigen er over.

Bruken av giftgass under første verdenskrig var en ny oppdagelse for det militære. Det ble brukt kjemikalier som tåregass, men også farligere gasser som sennepsgass. Mot slutten av kri-

SLAGET VED SAINT-MIHIEL.

Fra 12 til 15. september var det harde kamper i områdene rundt byen Metz.

Kartet viser hvor framrykkingslinjene for 89th Division var på de forskjellige dagene.

gen var det svært få som døde av gassangrep, fordi man hadde blitt flinkere til å forsvare seg mot dem.

De amerikanske styrkene ble værende i Europa et drøyt halvt år etter at seieren var et faktum. Johan kom tilbake til USA våren 1919, og han ble dimittert fra Camp Dodge i Iowa 11. april. Det har ikke lyktes meg å finne ham i folketellingene fra 1920, men vi vet at han i 1924 var bosatt i

GASSANGREP. Her blir soldater i 89th Division, som har vært utsatt for gassangrep, lankt på bårer og klargjort for evakuering.

*PURPURHJERTET:
Denne medaljen fikk Johan Olaf
Haugen for sin innsats under første
verdenskrig.*

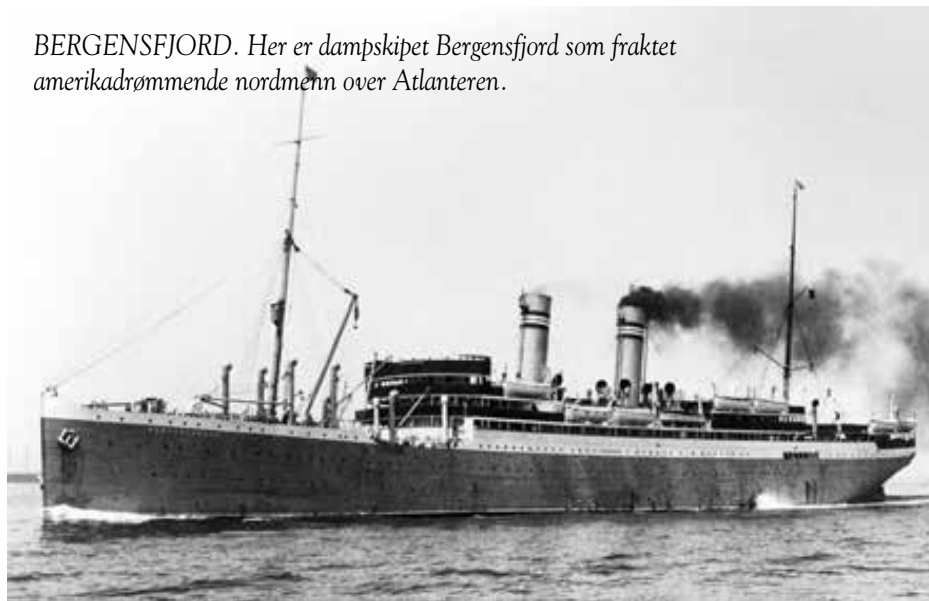
Burbank like utenfor Vermillion. Da ble han nemlig gift med jevngamle Anna Elise Hansen, som opprinnelig var fra Hadsel i Vesterålen.

Anna kom til USA med dampskipet Bergensfjord. Skipet la til på Ellis Island 16. september 1919. Da var det 13 dager siden skipet gikk ut fra Stavanger og 10 dager siden det forlot Oslo. I skipslista var Stavanger oppgitt som Annas siste bosted. Her jobbet hun ved en fabrikk, og la antakelig opp penger til billetten som hun betalte selv. Da hun reiste over skulle hun besøke en venn, Henry Antonsen, som var gift i Big Springs i Sør-Dakota. Anna tjenestegjorde og losjerte hos Henry og Petra Antonsen i 1920. Det som er interessant er at denne Henry Antonsen var Henrik Helkan Antonsen fra Litlkjerringvågen på Dolmøya. Det betyr at Anna

tydeligvis hadde bekjentskaper fra Hitra allerede før hun forlot Norge og før hun traff Johan Olaf. Denne Henrik var attpåtil bror til Aksel Antonsen, som Johan Olaf oppga som den han skulle besøke, da han reiste til USA.

Johan Olaf og Anna ble boende i Burbank. De drev med jordbruk i Greenfield-området, noe Johan Olaf fortsatte med helt til han pensjonerte seg. I 1930 er paret oppført med to barn. Dette var ikke deres egne barn, men to av barna til Ole og Mary Strand om bodde i det samme området. De to søsknene Dora og Mervin bodde nok hos Johan Olaf og Anna ei bra stund, for da Dora Marie Strand Horton døde i februar i 2011, står det i minneordet at hun som ung jente under depresjonstida var husholderske hos John og Anna Haugen. Og i minneordet var bare korte og vesentlige

BERGENSFJORD. Her er dampskipet Bergensfjord som fraktet amerikadrømmende nordmenn over Atlanteren.

99036

Clerk of Courts will please fill all blanks.

SOUTH DAKOTA DEPARTMENT OF HISTORY
DIVISION OF CENSUS AND VITAL STATISTICS
County of Clay. Registered No. 1333

Record of Marriage

{ Where } Postoffice Vermillion,
{ solemnized } County Clay,

Date of Marriage May 3, 1924, 19__
(Month) (Day)

HUSBAND		WIFE	
Name	<u>John Olaf Haugen</u>	Name	<u>Anna Hansen</u>
Residence	<u>Burbank,</u>	Residence	<u>Burbank,</u>
Postoffice	<u>Clay.</u>	Postoffice	<u>Clay.</u>
Age	<u>35</u>	Age	<u>35</u>
Nationality	<u>Norwegian</u>	Nationality	<u>Norwegian</u>
Bachelor	<u>Bachelor</u>	Maiden	<u>Maiden</u>
Widower		Widow	
Divorced		Divorced	
Name of Clergyman or Officer Officiating <u>A. T. Tollefs, Norwegian Lutheran Minister.</u>		Official Character	

MAHLEN RECORDED FOR BIDDING—NO DUPLICATED CERTIFICATE WILL BE RECEIVED
Write plainly with ink—this is a permanent record
Use one blank for each marriage.

VIELSEN: Johan Olaf og Anna ble gift i Vermillion 3. mai 1924.

1930. Her ser vi folketellingen fra 1930. Denne viser blant annet hvor Johan Olaf og Anna bodde, om de leide eller eide bolig, hvor lenge de hadde vært gift, når de kom til USA, hva de drev med og hvor deres foreldre var født.

imidlertid ikke innført før i mai 1932, så mange veteraner fra første verdenskrig fikk den i ettertid. Det gjelder selvsagt også Johan Olaf.

Johan Olaf ble 81 år og døde i 1969. Han døde etter lang tids sykdom. Al-lerede i mars 1950 gikk kona Anna bort.

Johan Olaf, eller John Olaf som det står på gravsteinen, ligger gravlagt ved St. Peter's Lutheran Church. Det var presten Ralph Christophersen som ledet seremonien i kirka. Kistebærere var Albert Wigdahl, Herbert Wigdahl, Reuben Olson, Arnold Stensaas, Ingward Stensaas og Oscar Jackson. Flere av dem var også med og bar kista da Anna døde 19 år tidligere. Arnold og

Ingward sang også under gudstjenesten, og Gwen Ellison var organist.

GRAVSTEDET. Her ligger Johan Olaf gravlagt. På gravsteinen står det hvor han tjenestegjorde under første verdenskrig. Trolig finnes det ikke lenger noen gravstein på kona Anna.

Kilder:

Kirkebøker
Folketellinger i Norge

Utreiseprotokoll fra Trondheim havn
Skipslister fra Ellis Island, New York
Folketellinger i USA

Sesjonslister og lister over skadde
soldater fra det amerikanske forsvaret
"Brief History of the 89th Division"
(Maj. Masseck)

"History of the 89th Division"
(Georg H. English jr.)

Dr. Albert Franklin Sarvers dagbok
South Dakota Library
Vermillion Plain Talk (minneord)
Databaser på ancestry.com

De kom fra Hallingdal til Hitra i 1831

I den lokalhistoriske litteraturen er det for inn- og utflyttere som oftest opplyst om hvor de kom fra og hvor de reiste hen. Det er sjelden vi får flere opplysninger om deres bakgrunn og skjebne. Derfor er det spennende av og til å kunne gå litt dypere inn i historiene, finne ut mer og danne oss et bilde av menneskene, livene deres og forholdene de levde under. Det får vi en mulighet til i denne historia om en familie som kom til gården Barman på Hitra i 1831.

Det skal mindre til enn en slik innførsel i kirkeboka for å pirre en lokalhistorisk interesse: En far og ei mor legger ut på ei lang reise med ni unger – den yngste knapt årsgammel – fra ei fjellbygd langt oppe i Hallingdal hit ut til fjærasteinene på Hitra. Heime i

I kjerkeboka for Hitra 1827-1842 står dette oppført under "Indflyttere" (fol 278b-279a): Året 1831, den 25.april:

	Navn	Alder
	Ole Olsen Rud	54
K (kone)	Guri Olsdatter	7.S e Trin 1785
Dtr	Birgithe	16. juni 1805
Dtr	Ragnhild	26. nov 1807
Søn	Ole	6. octobr 1810
Dtr	Anne	29. nov 1812
Søn	Ole	24. sept 1816
Søn	Lars	29.sept 1819
Datter	Sidsel	31. juli 1822
Datter	Guri	8. mai 1826
Søn	Hælge	22 mai 1830

Videre blir det opplyst i kirkeboka at denne familien kom til Hitra for å finne seg en ny heim, at de kom fra Ål prestegjeld i Hallingdal, at de nå holder til på gården Barman og at de hadde en attest av 15. mars 1831 utstedt av presten Strøm Grøtting i Ål prestegjeld i Hallingdal.

Hallingdal må det ha vært full vinter ennå da de la i veg. Hva fikk dem til det? Hvordan kom de seg hit? Hvem var de egentlig? Og hvordan gikk det med dem?

Gjennom denne familien si historie får vi servert viktige sider av norsk 1800-tallshistorie. Hitra og gården Barman er en del av denne historia. La oss først dra til fjellgården Rud i Kvinnegardslia i Ål prestegjeld i Hal-

lingdal, 800 meter over havet, for det er der denne historia begynner.

Gården Rud hadde hørt til samme slekta i flere generasjonene da den i 1771 vart delt mellom brødrene Ola og Erik Olsønner. Erik fikk søndre delen av gården, mens Ola fikk nordre Rud, som i dagligtale vart kalt Myra, etter den store Rudmyra som ligger nedafor gården. Det var Erik som overtok de gamle husa på Rud, så Ola

TAKK

Takk til dagens bonde på Barman, Olav Athammer, som ga hjelp og inspirasjon til denne artikkelen.

*Dette er Barman den 11. november 2011. For 180 år sia kom Ole Olsen og Birgit Olsdotter fra Rud i Hallingdal flyttende hit.
(Foto: Kystmuseet. SBS)*

satte opp nye hus ved kanten av Rudmyra, som hørte gårdparten hans til. Myra dyrka han opp en god del av, så Myra vart etter hvert en god gård. Ei beskrivelse fra 1820-åra forteller at det da var to våningshus på gården. I det ene våningshuset bodde sjølfolket, og i det andre bodde kårfolket i ene enden, mens den andre var gjestestuer. De var vakkert utstyrt og de-

korert med svarte takmalerier på hvit botn. I sjølfolket sitt hus var det et siderom, en kleve, der våpna på gården vart oppbevart: Sverd, rifle og pistol. De måtte alltid være i orden i tilfelle det var ufred i landet og varder skulle tennes. Det hørte ikke mindre enn fem setre til gården. Noen av disse lå heilt oppe på fjellet, 1000 meter over havet. Folket på Rud var opplyste

folk, fortelles det. De satte sin ære i å kunne både lese og skrive. Erik på søndre Rud skreiv til og med ei bok, som blant anna handler om forskjellige hendelser i Hallingdal. Boka skal visstnok finnes ennå hos etterkommere i Ålesund.

Ola Olson Rud i Myra var født i 1747. Han gifta seg med Birgit Olsdotter fra

Dette er gården Rud i Kvinnegardslia, Øvre Ål, Hallingdal i 1959. Nærmest ser vi bruket Myra, heimgården til Ola og Guri. De solgte bruket til naboen Halvor Kvinnegard i 1831. (Foto: Ål Bygdearkiv).

Havardsgard rundt 1770, og de fikk elleve barn, seks jenter og fem gutter. Flere av disse døde som små, og da det ellevte barnet, sønnen Asle, vart født i 1797, døde også mora. Den eldste av sønnene var Ola Olson, født 19.mai 1777. Han var odelsgutt i Myra, og da han var 24 år gammel tok han over gården etter faren sin, som da var enkemann. Fram til at han overtok gården var odelsgutten Ola også omgangsskolelærer i bygda. I 1804 gifta han seg med Guri Olsdotter fra gården Tveito. De fikk ti barn. Alle levde opp, bortsett fra en gutt som vart bare en måned gammel.

Det hevdes at Ola Rud var en vel ansett mann i bygda, som det stod respekt av. Han hadde en stor bekjentskapskrets, og mye tyder på at han var en av Hans Nilsen Hauges tilhengere. Ola prøvde seg med nye virksomheter på gården sin. Han satte i gang med skogplanting, for han trudde skogen ville gi mer livd til kornåkrene på gården, som lå så høgt til fjells. Dette lyktes han ikke med. Da hadde han større hell med fiskeoppdrett. I ei tjønn ved en av stølene sine, trulig Lomstjønns-tølen, satte han ut aure, og det førte til gode fangster og salg av fisk. Han leste mye og hadde ei ganske stor boksamling. Sammen med et søskenbarn av seg reiste han rundt som kramkar på vinters tid. Alt dette er typiske trekk for haugianerne. De religiøse og moralske holdningene hos haugianerne kommer også fram i Ola Rud sin avsky mot festing, drikking og slåssing, som var ganske vanlig blant ungdommen i Hallingdal. Slikt forekom ikke hos

Ola Rud, og det blir antydning at livsførselen hos mange i heimbygda var en av grunnene til at Ola og Guri på Rud bestemte seg for å flytte heimefra.

Kanskje hadde Ola og Guri i Rudmyra snakka om det lenge, men da Ola sin far, Gammel-Ola, døde i 1828, vart det gjort alvor av flytteplanene deres. Flere av barna i familien begynte å bli voksne, og de vart tatt med på råd. Hvor skulle de dra? Noen hadde begynt å snakke om Amerika, men de bestemte seg for at de ikke ville forlate landet. Bonden, haugianeren og stortingsmannen Mikkil Nielsen Grendahl fra Havstein på Byåsen var en av Ola Olsen Rud sine venner. Han kunne fortelle Ola at Margrethe Elisabeth Parelus på Hopsjøen på Hitra, som på denne tida var blitt enke for annen gang, var i ferd med å selge flere av sine gårder og eiendommer på Hitra til en overkommelig pris. Grendahl anbefalte Ola Rud å ta en tur til Hitra for å undersøke dette, og Ola gjorde nettopp det. I 1830 dro han til Hitra, og da må han ha gjort en avtale med "Moder Parelus" på Hopsjøen om å kjøpe gården Barman. Da hadde Ola og Guri allerede gjort avtale med naboen Halvor Kvinnegard om at han skulle få kjøpe Nordre Rud (Myra) for 1200 spesiedaler.

Rett over nyttår 1831 vart det holdt en stor auksjon på Myra. Den varte i tre dager, og da hadde Ola og Guri Rud solgt det meste av det de eide. Av husdyra sine beholdt de to hester, og tidlig på våren 1831 spente de for, lasta de eiendelene de ville ha med seg

på sleden og forlot heimbygda for siste gang. Guri og de minste ungene satt på lasset. Ola og de eldste barna gikk. Først tok de seg over fjellet til Lillehammer, deretter opp Gudbrandsdalen til Dovre og så via Lesja og Bjorli langs Verma ned til Veblungsnes. Etter noen dager hos haugianervenner av Ola, fikk de båtskyss til Molde. Så tok de seg fram til Kristiansund, og rundt 20. april kom de i en åttring til Hopsjøen på Hitra. Her vart de tatt godt imot av madam Parelus, og her kvilte de ut noen dager før de reiste til Barman og flytta inn på den nye gården sin. Rudfolket var kommet heim, og fra da av tok de etternavnet Barman i bruk, og slekta har brukt det sia. Så veit vi altså en del om nibarnsfamilien som kom til Barman i 1831. Og hvordan gikk det så med dem?

Ola Olsen Rud sitt skjøte på Barman var dagsatt på Hopsjøen den 6. juni 1832. Ola og Guri dreiv gården i 15 år, og de var høgt akta folk i lokalsamfunnet. Her på Hitra vart Ola i dagligtale kalt Ola Halling. Sønnen Lars Olsen Barman kjøpte en del av gården Øverdalen i 1843, men han solgte den igjen i 1846 og kom heim til Barman. Grunnen til det var trulig at foreldrene Ola og Guri da kom med et tilbud: De ville dele Barman mellom Lars og søstera Birgit. Så i 1847 vart Barman delt i to. Da solgte Ola og Guri den største delen av gården til sønnen Lars og en mindre del til dattera Birgit og hennes mann. Birgit – eller Beret, som hun sikkert vart kalt på Hitra – hadde gifta seg i Dolm kirke i februar 1837 med Kristoffer Andersen fra Lesja. De

bodde på Barman med familien sin og kjøpte så en del av gården i 1847. Far Ola og mor Guri fikk kår av gården fra både sønnen og svigersønnen samme året.

Den yngste av døtrene, Guri Olsdotter, fikk kopper og døde i april 1834, bare åtte år gammel. På nyåret 1843 flytta den eldste av sønnene ved navnet Ola (født 1810) og dattera Ragnhild til Kristiansund. Ola hadde begynt med krøtter- og skinnhandel, og da han kom til Kristiansund starta han med garveri og etter hvert med kolonialhandel. Våren 1847 gifta han seg i Kristiansund med enka Anne Christine Vogt, født Rypdal fra Molde. Ragnhild Barman hadde vært husjomfru hos madam Parelius på Hopsjøen. Da hun flytta til Kristiansund sammen med bror Ola, styrte hun trulig hus og heim for han den første tida. Da han gifta seg, begynte Ragnhild en egen liten handel.

Den yngste sønnen Ola (født 1815) hadde helt spesielle boklige evner. Da han vart konfirmert i Dolm kirke i 1833, hadde han beste karakter. Han vart satt til å være omgangsskolelærer noen år, men i 1846 reiste han til Kristiania for å studere. Trulig fikk han hjelp av haugianervenner i hovedstaden. Han tok eksamen artium ved den kjente Heltberg Studentfabrik, få år før de seinere dikterhøvdingene Vinje, Ibsen og Bjørnson kom dit, begynte teologistudiene sine ved universitetet i Kristiania i 1847 og avla embetseksamen i desember 1849. I 1851 vart han lærer ved Drammen

borgerskole. Mens han var her, gifta han seg med Margrethe Elisabeth Mørch, klokkerdatter fra Slagen. De fikk sønnen Ole Gustav i 1853 (seinere prest og stortingsmann). I 1854 fikk Ola lærerstilling ved Kristiansund borgerskole og vart i Kristiansund til 1861, da han vart tilsatt som sokneprest i Sunnylvn på Sunnmøre. De fikk tre barn mens de bodde i Kristiansund og to til i Sunnylvn. Han vart sokneprest i Haram i 1867 og fortsatte prestegjeringa her til han pensjonerte seg i 1889.

Sønnen Lars Olsen Barman tok over største parten av Barman i 1847. Seinhestes 1850 kom det ei 17-årgammel jente fra Hemne og fikk seg tjeneste på Barman. Hun het Kristi Knutsdotter Lægreid og vart født i Lærdal i Sogn. Lars var nesten dobbelt så gammel som Kristi. De gifta seg i Dolm kirke den 5. januar 1852 og fikk tre sønner og tre døtre.

Den 3. mai 1856 døde gamlefar Ola Olsen Barman heime på gården, 79 år gammel. På denne tida hadde familien fra Hallingdal bestemt seg for å bryte opp og flytte fra Barman. Både Birgit og Lars solgte sine gårdparter i 1856 til Markus Fredrik Vang fra Tautra. Birgit og Kristoffer bodde trulig videre på Barman ei tid, mens Lars og Kristi leide seg inn noen veker i Stakkvika på Dolmøya. Sommeren 1856 tok Lars og Kristi med seg de to sønnene Ola og Knut og flytta til Kristiansund, og med dem flytta også gamlemor Guri Olsdotter, 71 år gammel. Året etter – i 1857 - flytta også Birgit og Kris-

toffer med sin familie til Kristiansund. Alle slo seg til i Myra (Kaasbøllmyra) på Kjerklandet, nærmere bestemt på "Margrethes Fryd". Yngste broren Helge flytta også til Kristiansund. Han slo seg til hos broren Ole (den eldre) i Sjøgata og vart garvermester. Helge gifta seg med brorens stedatter, Josefine Vogt, og fikk fem barn med henne. Så vart han enkemann og gifta seg med Maren Marie Musæus fra Tromsø og fikk tre barn med henne.

Dermed var hele Barman-familien nå i Kristiansund, bortsett fra døtrene Anna og Sissel. De var igjen på Hitra. Sissel Olsdotter Barman gifta seg i september 1854 med Eilert Eilertsen, en enkemann på Straum. De fikk fire barn: Ole, Mali, Mille og Beret Gurine. Så døde Eilert i mars 1862, og enka Sissel skaffa seg en dreng. Det var Halvor Pedersen fra Lærdal i Sogn, og så gikk det ikke likere til enn at hun fikk en sønn med drengen sin i mars 1865. I juni 1872 gifta Sissel seg med Halvor. Halvor hadde kjøpt gården Melland sammen med sin bror Peder i 1868 og flytta dit. De var meget driftige karer, og ved sida av gårdsdrifta dreiv de kvennbruk, der de mol korn for eget bruk og for mange av naboene. Halvor reiste til Amerika i 1870-åra for å skaffe mer kapital til drifta av gården. Det var brødrene Peder og Halvor som fant jern- og sinkholdig malm i utmarka på gården sin og sørga for at det vart gruvedrift ved Brannåsen og på Dykkollneset. Etter å ha drevet samdrift den første tida, delte de to familiene gården mellom seg. Halvor og Sissel fikk da Ner-

I forgrunnen ser vi gården Ner-Meland i 1953. Her døde søstrene Sissel og Anne Olsdøtre i 1895. De var de to siste gjenlevende som kom til Hitra fra Hallingdal 64 år tidligere. I bakgrunnen ser vi Melandsjøen, Hitra kirke, Dolmsundet og Dolm kirke, der både Sissel og Anne gifta seg. (Kystmuseets fotoarkiv)

Melland. Sissel sin sønn Ole fra første ekteskap overtok gården etter at mor Sissel døde i 1895 og stedfar Halvor fikk kår.

Søstera Anne Olsdotter Barman fant seg en enkemann oppe i Øverdalen og gifta seg med han i april 1857. Peder

Pedersen het han. Det var han som kjøpte gården av Lars Olsen Barman i 1846. Han var aleine med en barneflokk, så det var nødvendig med ei mor i huset. Anne var 43 år da hun gifta seg. De fikk en sønn, Ole Gustav, sammen (se Knut Ansnes sin artikkel om brevet fra Vadsø, side 24). Peder

Øverdalen døde i november 1868, og Anne fikk kår av gården. Etter hvert flytta hun til søstera Sissel på Meland, og her døde hun den 3. januar 1895, noen måneder før søstera si.

Kristi Knutsdotter og Lars Olsen Barman hadde flytta til Kristiansund i

Her er den gamle gården Hopen hvor Lars Olsen Barman døde i 1866. Foto fra 1962. (Kystmuseets fotoarkiv)

1856. Tre år etterpå kom de tilbake til Hitra. De bodde ei tid som husmannsfolk i Vågen (Madsvågen) under Dolm prestegård, men i september 1861 vart gården Hopen lagt ut på auksjon, og Lars fikk tilslaget for 900 spesiedaler. Et par år seinere solgte han unna Klokkargården på Hopen. Barneflokken økte til seks. Kristi og Lars fikk ei jente mens de bodde i Kristiansund. Etter at de kom tilbake til Hitra fikk de en gutt og to jenter til. Men i mars 1866 døde Lars Olsen Barman på Hopen. Den 22. januar 1867 vart det holdt auksjon i boet etter han, og gården vart solgt. I november 1870 døde også Kristi Knutsdotter. Da bodde hun i Bystingen i Barmfjorden, den gangen en husmannsplass under

Barman, den gamle heimgården hennes. Barna reiste etter hvert ut i den store verden: En vart advokat i Kristiansund, en vart gruveeier i Afrika, ei fikk seg en skredder i Trondheim, en vart skipskaptein og slo seg til i Antwerpen og ei emigrerte til USA.

Kjelder:

Artikkelen bygger for en del på en nedtegnelse av prost Gregor Barman (1867-1937), trulig henta fra "Gamle Minder", som faren hans ga ut i 1908.

Kystmuseet fikk en kopi av denne nedtegnelsen fra en av dagens eiere av gården Barman, Olav Athammer.

Videre er de vanligste lokalhistoriske kjeldene brukt for å få fram denne historia:

De kom fra Hallingdal til Hitra i 1831. I dag er etterslekta spredt omkring, både innenlands og utenlands. Kanskje er du en av dem? Da er dette en del av di historie.

- Kirkebøker, folketellinger og tinglysingsdokumenter på Digitalarkivet
- Morten Lossius sine artikler om Hopen og Melland i den gamle Hitraboka, bd 2 (utg. 1962).
- Digital bygdebok for Ål i Hallingdal

Folk på flyttefot

Det er en vanlig oppfatning at det gamle bondesamfunnet var kjennetegnet av stedbundethet, men ved kysten var det mange som ikke hadde forankring til gårdsbruk. Flere drev fiske mest på heltidsbasis. De leide seg inn hos folk og flyttet fra sted til sted. Ved kysten var det mer bevegelse i befolkninga enn i innlandet. I tillegg fikk kysten til tider betydelig tilsig av folk fra indre strøk av landet, dal- og fjellbygder, som lettere var rammet av misvekst og nød. De heldigste av innflytterne hadde litt kapital med seg og kunne kjøpe seg gård eller plass ved kysten.

For Hitras del økte befolkningen vesentlig på 1800-tallet. Fra 1870-årene av begynte utvandringen til Nord-Amerika å skyte fart. Mange unge reiste, også fra Hitra, og andre solgte gård og grunn og dro med hele familien over til de ubegrensede muligheters land. Men det var fortsatt tilsig av innflyttere til Hitra fra innlandet. De hitterværingene som ønsket å selge gården for å emigrere, fant derfor kjøpere.

Mobiliteten i samfunnet var altså betydelig. De som for eksempel blar litt i Hitraboka – Sandstad sokn – av Sverre R. Utseth, finner svært mange inn- og utflyttere. Jeg har også kommet over en del interessante skjebner, folk som har flyttet til og flyttet fra Hitra, og vil her trekke fram noen av dem.

Anders Pehrson kom fra Sverige

Fra min egen slekt har vi Anders Pehrson fra Rångadala i Vestre Gøta-

land, Sverige. Han kom som dreng til Steinklovan i gamle Fillan skolekrets, og her blir han gift med gårddattera Anna Severina Johansdatter (tvilingsøster til Barbro Gjertina, som ble gift med Jakob Paulsen Fillan).

Anders var født 18. oktober 1816. Hva som brakte ham til Norge, og hvilke veier som førte ham til den bortgjemte gården Steinklovan, det er ikke godt å gjette. Bryllupet til Anna og Anders sto 8. november 1853. Anders var da 47 år. Anna var født i 1831, og følgelig 22 år. Paret fikk to sønner: Johan Martin (1852 – 1880) og Petter Olaus (1857 – 1940). Men i februar 1859 døde Anders Pehrson i Steinklovan. Dødsårsak er ikke angitt i prestens bok. To år senere har enka funnet seg en ny husbond, og hun giftes med Hans Petter Hansen, født i 1829. Disse to bosatte seg i Eidsvågen, og de fikk sønnen Petter Andreas Hansen (1863 -1932). Petter Andreas tok over småbruket Naustbakkane i Eidsvågen, og han var en flink og kyn-

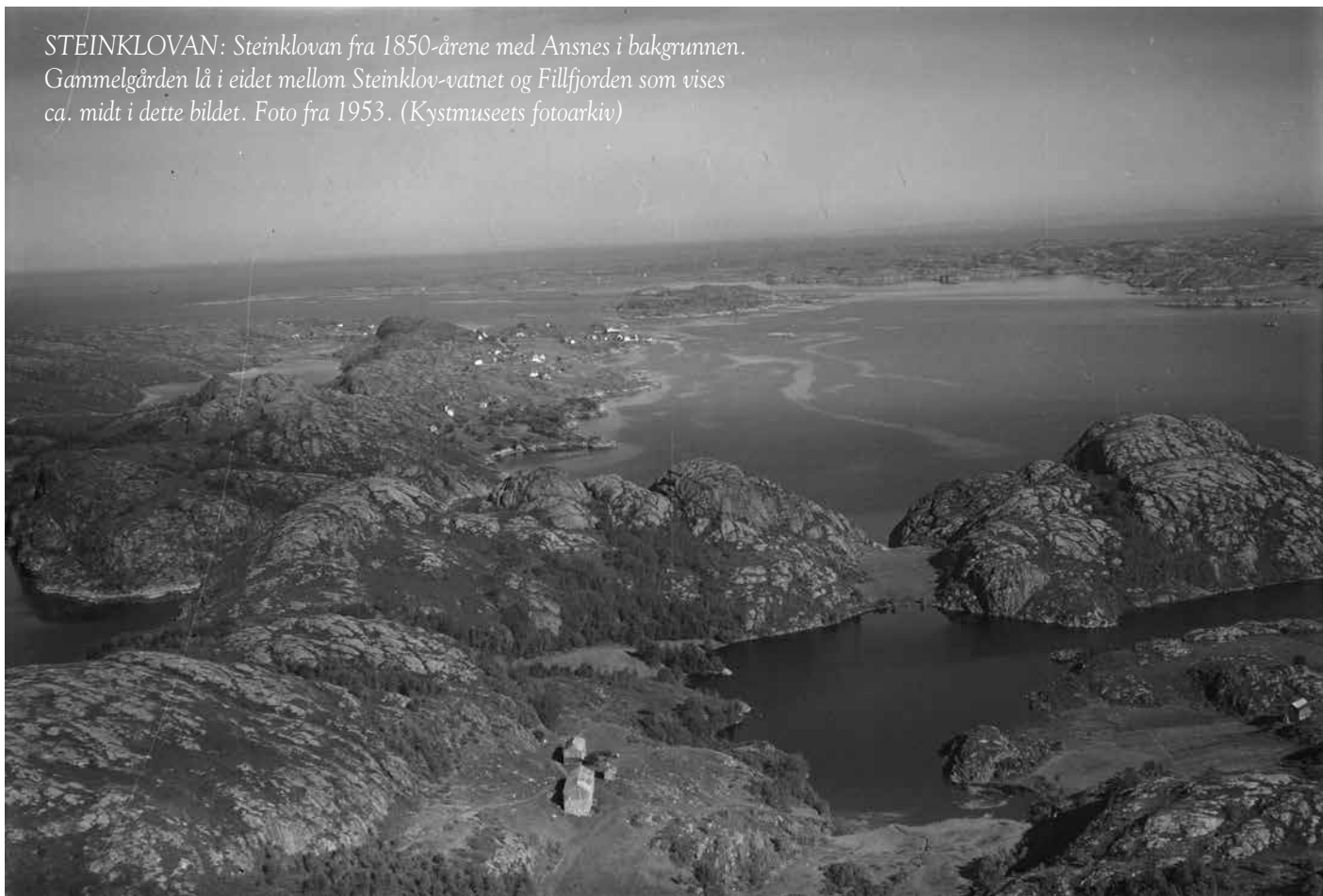

dig mann på mange områder. Ordfører i Fillan ei tid tidlig på 1900-tallet var han også. Etterkommere finnes.

De to andre brukene i Eidsvågen ble overtatt av sønnene til Anders Pehrson, Johan Martin og Petter Olaus. Johan Martin overtok gårds- husa i «Store» Eidsvågen, mens Petter Olaus tok med sin huslyd og fikk bygget seg husvære litt lenger innover i Vågen. Plassen hans ble kalt «Litjvåjen», eller mer offisielt Lille Eidsvågen. De har begge mange etterkommere; her på Hitra og annetsteds. Etterkommerne har ivrig søkt etter røttene til Anders Pehrson. Noen av dem har tilmed vært i Rångadala, og der på en kirkegård funnet gravstedet til foreldrene hans, Pehr Pehrson (1784 – 1860) og Maria Andersdatter (1795 – 1870). Det er kartlagt åtte barn, hvorav Anders var nummer to. Men det ser ikke ut som noen av de sju andre har etterslekt, slik at Pehr og Marias samtlige etterkommere ble det nordmenn av – i første omgang hitterværingene.

Blant de som er nevnt her kom flere enn Anders Pehrson annetsteds fra for å finne utkomme på Hitra. Hans Petter Hansen var født i Ekne på Innherred. Johan, far til Anna Severina og Barbro Gjertina var født på Stadsbygda. Mor deres, Anna Olsdatter, var født i Viggja med foreldre fra

STEINKLOVAN: Steinklovan fra 1850-årene med Ansnes i bakgrunnen. Gammelgården lå i eidet mellom Steinklov-vatnet og Fyllfjorden som vises ca. midt i dette bildet. Foto fra 1953. (Kystmuseets fotoarkiv)

Bynesset og Viggja. Og Jakob Paulsen Fillan kom sammen med foreldre og søsken fra Stadsbygd prestegjeld.

Brevet fra Vadsø og O. G. Øverdahls slekt

I november 1859 ble et guttebarn døpt i gamle Dolm kirke, og navnet han fikk var Ole Gustav. Foreldrene

hans het Peder Pedersen og Anne Olsdatter, og han kom til verden den 31.juli oppi Øverdalen, eller Overdalen som det ofte er skrevet. Øverdalen tilhørte antagelig Straumfjorden skolekrets, men lå øverst i grenda, nært til Barmfjorden. Ole Gustav var nok en oppvakt kar, og da han sto for presten i Fillan kirke i 1875 ble han belønnet med en blank 2 i "Christendomskundskab og Flid m.v."

Hans far Peder kom helt fra Lærdal innerst i Sogn til Hitra. Han var født rundt 1807, og vi vet at han må ha giftet seg omtrent 1834 med Marit Halvorsdatter. Hun var født 6.februar 1811, kanskje også i Lærdal. Paret fikk seks barn før Marit døde i 1855. Rundt 1845 kom de hit til Hitra. Om de slo seg til i Øverdalen med en gang, vet jeg ikke, men de hadde i alle fall

hjemmel på en av Øverdalsgårdene da Marit døde.

Etter et par år, den 20.april 1857, ble Peder gift igjen med førnevnte Anne Olsdatter. Hun brukte etternavnet Barman og var 43 ½ år gammel «pige» da hun giftet seg. Anne var like langveisfarende som ektemannen. Hun kom sammen med foreldre og søsken fra Rud i Ål (se Svein Bertil Sæthers artikkel: De kom fra Hallingdal til Hitra i 1831).

Så slik var Ole Gustavs slekt kommet fra Sogn og Hallingdal. Selv forlot han Hitra. Lite er kjent om hvor han oppholdt seg de første årene, men Trondheim og Innherred er nevnt. I alle fall ble han gift i Vardø i 1889 med ei "tronhjempsi", Severine Kathrine (1862-1930). Hennes far var fra Vågå i Ottadalen, og familien slo seg på handel i Trondheim. Ole Gustav var selv handelsmann i Vardø da han giftet seg, og det er jo mulig at hans svigerforeldre kan ha hatt en finger med i yrkesvalget. Men ved folketellingen i 1900 kan vi se at Ole Gustav er blitt kommunekasserer og sekretær i Vardø by. Parets tre barn var nå kommet til verden: Thordis i 1890, Eldrid i 1892 og Odd i 1896.

Ved neste milepæl, folketellingen i 1910, har Ole Gustav avansert til å bli distriktskasserer i Finnmark fylke, og i den forbindelse har familien flyttet til fylkets administrasjonssted, Vadsø. Døtrene gifter seg og flytter ut, men sønnen Odd ser ut til å ha blitt hjem-

me hos foreldrene. I 1930 dør Severine Kathrine, og begraves i Vadsø.

Vi tar en tur tilbake til Hitra og gren- da rundt Øverdalen. På gården Asplia vokser Jenny Ranheim (1924) opp. I 1948 er hun ansatt hos Olaus Selvaags Eftf. i Knarrlagsundet, og på nyåret 1949 mottar hun et brev fra Vadsø datert 30.12. "Kjære frøken Jenny ..." avsluttes med "hjertelig hilsen fra O.G. Øverdahl". I brevet, hvor han unnskylder seg for at han skriver "du", takker han for julekort fra Jenny og forteller om seg selv og livet i Vadsø, og hvor han ser fram til at sola skal vise seg igjen 20.januar. Ellers dreier brevet seg om familie og kjente rundt Øverdalen og Asplia. Ole Gustav besøkte sin gamle hjemstavn på Hitra mange ganger, selv etter siste verdenskrig, og her traff han gamle og nye kjente. I Finnmark var han en kjent person og en foregangsmann. Det kan blant annet nevnes at han gjorde en stor innsats for Vardø museum, og i museet henger det et bilde av ham med takkeord for hans gjerning. Hans liv endte 7.mars 1951, han ble begravd ved siden av sin kone i Vadsø.

De kom til Klubbnesset

I likhet med meg er det kanskje flere som ikke plasserer Klubbnesset sånn uten videre. Stedet ligger på Helgebostad, sørvest på øya, rett overfor Tømmervika på Fast-Hitra. Plassen er etter hva jeg kan se ikke nevnt i bygdeboka Hitraboka II, og jeg vet ikke når noen reiste hus for å bosette seg der. Men i 1865 er det folk på Klubbnesset el-

ler Klubbnessvågen like ved. Det var ikke rare jordveien, men de hadde ei ku, seks sauer, litt bygg, blandkorn og poteter. Vi aner at fiske er hovednæringen for husmannen Nils Iversen, som er enkmann med ei datter Nikoline Johanna, født 18.juni 1860 på Olderøya. Ved nærmere undersøkelser viser det seg at Nils Iversen var født ca. 1820 i Gryta på den andre siden av sundet, altså på Fast-Hitra. Han giftet seg med Hanna Karoline, mor til Karoline Nilsdatter fra Olderøya, den 1.juli 1861 i Dolmkirka, og paret fikk også sønnen Jens Nilsen den 26.februar 1863. Men etter at mora Hanna døde 30.august 1865, ble Jens oppfostret i Tømmervika og kanskje også på Faksvåg. Da han flyttet til Kristiansund, kalte han seg i hvert fall Jens Faksvåg. Der ble han gift med Anna fra Bremsnes, og paret fikk fire barn i tidsrommet 1892 til 1901.

Både Nils og Hanna Karoline hadde hatt barn med andre før de kom sammen. Men nå satt Nils med bare ei lita datter hos seg, i tillegg til at han leide ut et rom fra tid til annen. Han ble eldre, og snart kom det nye plassfolk til Klubbnesset, slik at det ble Nils og dattera som nå selv ble leietagere. Men Nils rakk først å gifte seg på nytt. 16.juli 1868 giftet han seg med Ingeborg Eilertsdatter, som da var 41 år. Paret fikk dattera Beret Johanna i 1869. Ved folketellingen seks år senere var Nils Iversen nok en gang enkmann.

Etter hva jeg kan se var Klubbnesset antakelig husmannsplass under samt-

Johannes Jonsen Utsetø, f. 1756, d. 1813 (skifte),
1786 gift med **Siri Larsdotter**, f. 1761 i Alvdal, d. 1842.

Siri Larsdotter kom fra Alvdal til Hitra sammen med mor si, Ingeborg Avlesdotter, moster si, Mille Avlesdotter og broren Simen Larsen. Mora Ingeborg slo seg igjennom som garnbøter.

Barn:

1. **Johan**, neste bruker
2. **Inger**, f. 1790, ug., levde u. skiftet i 1813.
3. **Lars**, f. 1792, 1818 gift med enka Ane Nilsdotter Ulvåg, f. 1782 i Olsvika, gård. i Skjerbusdalen, Fjellværøya.
4. **Ingeborg**, f. 1792, gift med Rasmus Olsen Ingeborgvik, f. 1793, husmannsf. i Kjevika, Ulvøya.
5. **Marit**, f. 1795, levde som ug. under skiftet i 1813.

6. **Isak**, f. 1798, 1827

I gift med Margrete Sørensdatter, f. 1797,
II gift med Marit Nikolausdotter fra Børsa, husmannsf. i Bekkvika, Fjellværøya.

7. **Anna**, f. 1798, gift med Gabriel Karlsen Utset (Røg), f. 1807, gårdfolk på Utset, flytta seinere til Trondheim.

8. **Arnt**, f. 1802, skipstømmermann, bodde i Trondheim og var gift med Anna Forsling. Han omkom sammen med sin svigerson, skipper og reder Johan Wiig, på ei reise fra København til Trondheim i januar 1864.

Sonen Johan tok over gården da faren falt fra. Skjøte på den ene halvparten fikk han i 1830, på den andre først i 1843. Under distriktsmatrikuleringen 1818 var han nevnt som oppsitter. Boniteten på jorda vart karakterisert som «maadelig».

lige fem gårder på Helgebostad. De nye plassfolkene på Klubbnesset het Martinus Halvorsen og Berta Hansdatter, og de kom fra Åfjord. I 1865 var Martinus leilending og gårdbruker på Øknesset, i Å sogn, Åfjord. Der hadde han hest, tre storfe, ni får, sju geiter, bygg, havre og poteter. Hva skjedde? Ble det for mye å stelle med for ham? Ønsket han å satse mer på fiske? Her kan vi bare spekulere. Martinus var født ca. 1829, kona Berta ca. 1835.

Med på flyttelasset fulgte mor til Martinus, Ane Olsdatter, som livnærte seg ved spinning og strikking. Med var også barna Hans, Halvor, Andreas og Ole. I 1872 døde Hans og Andreas i en epidemi, og på det tidspunkt bodde

familien på Asmundvåg og var ennå ikke kommet til Klubbnesset. Men en gutt var født i Håvika, Hitra, 3. november 1870. Torberg het han. I 1873 kom første datter, Anne, og hun ble født på Klubbnesset. Hans nr. 2 ble døpt i 1875, og til slutt kom datteren Ragnhild i 1879.

Senere kan vi se av kildene at sønnen Halvor bosatte seg på Olderøya, og at Ole ble gift med Nikoline Kristiansdatter fra Frøya og bosatt på Skipnesset. Torberg ble boende på Klubbnesset. Han fikk en datter Ingeborg i 1895 med Laurine Hansdatter Helgebostad. Ole og Laurine ble ikke gift, men 20. juni 1899 ble Torberg viet i Dolm kirke. Bruden var Beret Johanna Nilsdatter – og dermed ble det slektskaps-

bånd mellom de to husstandene på Klubbnesset. Beret Johanna var jo, som nevnt foran, Nils Iversens datter. Yngstesønnen Hans ble i 1807 gift med Helga Nikoline Sivertsdatter fra Helgebostad. Yngstedattera Ragnhild var i 1910 tjenestejente hos broren Torberg på Klubbnesset. Den siste av søsknene som levde opp, Anne, havnet i likhet med broren Halvor på Olderøya. Hun ble gift i 1901 med Olaus Bernhard Bengtsen Olderø.

Litt mer om denne Halvor på Olderøya: Han fant seg ei kone fra Kastvika på Fjellværøya, Hanna Marie Johansdatter. Hanna var født i 1880 og således 18 år yngre enn gemalen. Hanna og Halvor fikk minst tre barn før Hanna døde i 1917, knapt 37 år gam-

mel. Det offentlige støtteapparat var kanskje ikke noe å skryte av på denne tida, men familienettverket trådte til. Hanna hadde tre yngre søstre, og den yngste av dem, Berntine Sofie, tok turen fra Tuvika ved Kastvika, der hun bodde, til Helgebostad. Etter vel et år var hun gift med sin tidligere svoger, og sønnen Hans var kommet til verden allerede et par måneder før bryllupet sto. Nå hadde imidlertid Berntine Sofie et barn fra før, Anton Bernhof Tuvik født 1816. Det fortelles om ham at han svakt kunne erindre sin mor, idet hun hadde sagt adjø til ham og båten dro ut fra Tuvika. Anton var da et par år gammel, og jeg vet ikke om han mer traff sin mor. Han vokste opp hos et eldre par i Tuvika, som han kalte sine «besteforeldre».

Alvdøler til Hitra

Folketellingen som ble holdt for 210 år siden er (som mange sikkert vet) lagt ut på nettet. For Berget i Knarrlagsundet finner vi på den ene av de to plassene:

Husmannen Ole Pedersen, 60 år gammel, gift for andre gang. Kona hans var Mille Avlesdatter, 60 år; også hun gift for andre gang. Heime hos Ole og Mille bodde Oles barn fra første ekteskap: Peter på 21 år og Elen på 19 år. I tillegg hadde de ei forsterdatter, som het Ingeborg Johannesdatter. Hun var 9 år i 1801.

På gården Ulvan bodde samme året tjenestekaren Avle Estensen, 23 år gammel. Og i Kaldklovan, innerst i

Fillfjorden, tjente enka Ingeborg Avlesdatter hos Hans Stensen og Justina Nilsdatter. Ingeborg var 61 år.

I Skjærbusdalen, på sørsida av Knarrlagsundet, bodde mannen Lars Estensen (78) og Ragnhild Isaksdatter på 49 år.

Kan det være noen forbindelse mellom disse folkene, i tilfelle hvilket, og hvorfra er de kommet?

Avle Estensen? Avle var et svært sjeldent navn i Hitra prestegjeld på denne tida. Vi finner det i et fornavn og to farsnavn (patronymikon). Navnet Esten var heller ikke av de mest brukte. På Hitra finnes det bare i to farsnavn i 1801. Et nasjonalt søk i 1801-tellingen viser at navnet Avle nesten utelukkende var brukt i Alvdal. Og med god hjelp fra en med røtter både fra Alvdal og Hitra, Odd Roar Aalborg på Osterøy, Hordaland, finner vi frem til dette:

Mille Avlesdatter (født 1741) var gift med en Esten Evensen (født 1742) i Alvdal. Paret fikk minst 5 barn: Even, Mali, Gudlaug, Avle og Marit. Avle var født i 1778, og den Avle Estensen som befinner seg i Ulvan i 1801, er nettopp 23 år gammel. Videre er Mille Avlesdatter i Berget 60 år i 1801, og passer dermed godt inn som hans mor. Milles foreldre i Alvdal het Avle Olsen Fløtten Brandvold og Gullaug Nilsdatter. De hadde i tillegg til Mille datteren Ingeborg, som var et år eldre. Det er nok dermed henne vi finner som enke og tjener i Kaldklovan i

1801. Siterer fra en e-post Odd Roar Aalborg har sendt meg:

”Regner med at Ingeborg er identisk med Milles søster, Ingeborg Avlesd. Strømsløkken, født i 1740 og gift med Lars Simensen Reiten fra Tyllaldalen på Medølsaugen i Alvdal, og enke etter ham fra 1779. De har barna Sigrid, Simen, Avle, Arne og Ole. (Alvdalsboka II s.59.) i 1788 er Medølsaugen overtatt av en annen”.

Da kan vi koble dette til hva Sverre R. Utseth skriver i Hitraboka III «Sandstadboka», om ei slekt på Utsetøya: Her får vi greie på at Ingeborg Avlesdatters datter Siri Larsdatter var kommet til Hitra i 1786. Trolig kom hele denne slekta til Hitra på den tida, ikke nødvendigvis samlet. Årstallet samsvarer bra med opplysningen fra Alvdalsboka om at plassen Medølsaugen er overtatt av andre i 1788.

Videre ser vi at Siris bror Simen Larsen var reist til Hitra sammen med dem. Han finner vi også i Skjærbusdalen i 1801:

Simon Larsen Mand 37 Gift 1ste gg
Husmand med jord skierbustad
Marit Pedersdtr Hans kone 40 Gift
2dn gg

Her bodde husmannen Simon Larsen. Han var 37 år gammel og gift for første gang med Marit Pedersdatter, 40 år. Dette var hennes andre ekteskap. Sammen med dem bodde hennes sønn Peder Hansen, seks år, og dermed er det sannsynlig at Simen og

KVENNAVIKA: Flyfoto av Kvennavika, Akset fra 1954. Her bodde Hans Jonsen før han stakk til sjøs. (Kystmuseets fotoarkiv)

- Et sammendrag av kilder som er benyttet i denne artikkelen :

- Først og fremst kirkebøker og folketellinger på Digitalarkivet.
- Etterlysning på DIS Norge - etter Anders Pehrson fra Sverige.
- Odd Roar Aalborg har bistått med sin grundige kjennskap til Alvdal.
- Hitraboka - Gårds- og Slekthistorie Sandstad sokn, v/Sverre R. Utseth (Om Kvennavika).
- Brev av 30.12.1948 fra Ole Gustav Øverdahl til Jenny Ranheim, gift Ulvan.
- Ikke minst nevnes også utveksling av informasjon - i tale og skrift - med etterkommere etter flere av dem som er omtalt i disse historiene.

Marit ble gift etter 1795. Og sammen med dem bor nettopp det paret som tidligere har nevnt her, Lars Estensen og Ragnhild Isaksdatter, som leieboere. Navnet Lars Estensen tyder nok på at han i det minste var en av denne slekta fra Alvådal. Siri Larsdatters sønn, Lars Johannessen, flyttet forøvrig også til Skjærbusdalen, fra Utsetøya. Og søsteren til Lars, Ingeborg, ble gift med Rasmus Olsen Ingeborgvik. De bosatte seg i Kjevikan på Ulvøya. De fikk fem barn, og blant barnebarna var Isak Martin Johannessen, som var blant de mange forulykkede i den ødeleggende orkanen som feide inn over området om morgenen 6.juni 1885.

Som nevnt hadde Mille Avlesdatter Berget fem barn med Esten Evensen i Alvådal. Av dem døde Even som smågutt i 1777. Døtrene Gudlaug og Marit vet jeg ingenting om, men datteren Mali kom nok til Hitra i likhet med broren Avle. Vi finner Mali som gift første gang 12.oktober 1800 og bosatt på Mastad i 1801. Brudgommen var kårkallen Peder Jonsen Mastad, 50 år gammel. Nå gifta han seg for annen gang.

Paret fikk sønnen Esten Pedersen i 1801, og hans etterkommere ble blant annet boende i Olavika på Ulvøya en lengre periode.

Jeg tar med noe mer om Avle Estensen. Han ble godt gift på Hitra med gårdmannsdatteren Henrikka Katrine Mikkelsdatter Mastad. Bryllupet sto i 1804, og de bosatte seg i Skjærbusdalen. De hadde sannsynligvis flere barn, men jeg har kun funnet tre: Golla, født 1807, Henrik, født 1817 og Nils Mortinus, født 1822. Denne Nils Mortinus havnet seinere i Brøttingsvågen, Akset på Fjellværsøya, der han ble gift med Elen Olsdatter Brun. De har stor etterslekt.

Hans Jonsen fra Kvennavika

Hans døde i 1920 på Hol aldershjem, Vestvågøy, Lofoten. I vår tid kjenner etterslekta hans til at han var fra Hitra, og de har prøvd å finne ut mer om røttene sine her.

Det har ikke vært helt enkelt å finne denne Hans Jonsen. Han og familien er i Hadsel i Vesterålen ved folketellingene i 1900 og 1910, og det står at han er født på Hitra i 1840 eller 1839. Folketellingen 1910 oppgir til og med en dato: 11.mars 1839. Ikke så lett å finne ham på Hitra likevel, men tilslutt dukker det opp en Hans Jonassen, konfirmert i 1855 i Fillan, født 3.mars 1839. Datoen virket litt kjent. Jo da, det er nok datoen ved folketellingen 1910 som er snudd. Det skulle vært 3.11 og ikke 11.3. Presten skriver i

Foreldre: Jonas Olsen Kvennavika, f. 1805 Hamna, død 1888 Akset, gift med Kristianna Halstendatter, f. ca 1812 i Langfjæra, Ansnes, død før 1862.

Om Hans står det: F. 1840, var sjømann og bodde på Sørgården Akset i 1865, senere ingen opplysninger.

1855 at hans bosted er Kvernvik, og ved sjekk av dåpen 16.februar 1840 er fadderne fra Innhitra. Så da måtte det være Kvennavika under Akset. Familien er omtalt av Sverre Utseth på side 363 i Sandstadboka:

Jonas og Jon ser ved flere anledninger ut til å være brukt om hverandre, slik at en far ved navn Jonas lett kunne bli til patronymikonet Jonsen og ikke Jonassen. I denne perioden på 1800-tallet ser Jonas ut til å være mer brukt enn Jon på Hitra. Og mange av dem som hette Jon var dessuten innflyttere fra innlandsbygder.

Dermed er denne unge mannen, som stakk til sjøs og ble borte fra Hitra, gjenfunnet, ikke minst takket være en iherdig etterkommer, som har flyttet fra Vesterålen til Trondheim, og ville se om hun kunne finne tilbake til sin trønderske ane.

Innvandring for 300 år sia

I våre dagar opplever vi folketalsvekst på Hitra og Frøya. Det kjem folk flyttande hit. Og tilflyttinga har med tilgang på arbeid å gjera. Trudde du det var noko nytt? Da får du tru om igjen...

Omkring år 1700 budde det om lag 2.550 menneskje på Hitra og Frøya – 1800 på Hitra og 750 på Frøya, om vi held oss til dagens kommunegrenser. I 1660-åra var vi i alt ca 2000 øyværingar. På ein liten mannsalder hadde altså folketalet her på øyane auka med 25%. På Hitra var folketalsauken på vel 30% og på Frøya 22%.

Rett nok var 1600-talet ein periode med jamt over godt veksande folketal på heile Trøndelagskysten, men ingen av dei andre bygdene hadde så stor tilvekst av folk som vi på denne tida. Denne auken i folketalet på Hitra og Frøya verkar for stor til at han kom av berre “naturlig utvikling”. Var det innvandring hit for 300 år sia? Og i så fall: Kvar kom dei ifrå, dei som kom hit?

Det er ikkje akkurat flust med kjelder som kan gi oss detaljar om flytting på 1600-talet. Rettare sagt: Ingen. Men etter innføringa av eineveldet i Danmark-Norge i 1660, vart danskekongane, både av politiske og økonomiske grunnar, ivrige på å kartlegge

alle ressursar i riket sitt: Eigedom, skattebetalarar, aktuelle og framtidige militære mannskap. Akkurat det siste – kartlegging av framtidige militære mannskap – viser seg å vera eit bra hjelpemiddel for oss også – ikkje berre for danskekongen.

Først på 1700-talet vart det gjort eit storarbeid for å registrere alle karfolk i landet, slik at dei sentrale styresmakterne i København kunne få best mulig oversikt over kva dei kunne få inn av skattar og kor mange dei kunne skrive ut til militærteneste på sjø og land. Det var kong Fredrik 4. som rådde på denne tida. Han var ein dryg krigarkonge og hadde bruk for mykje mannskap. I den militære kartlegginga av karfolk var det av ulike grunnar interessant for styresmaktene å kjenne til fødestaden til kvar enkelt, og dermed kan dei militære rullene vera til hjelp for oss når vi skal registrere flytting.

Men kan dei militære rullene vera fullstendige, slik at dei gir oss eit rett bilde av situasjonen? Til registreringsarbeidet brukte danskekongen det lokale embetsverket sitt, prestar, lensmenn, futar og sorenskrivarar. Viktigast var kanskje prestane, som hadde eit visst oversyn over soknebarna sine. Men at ein eller annan greidde å lure seg unna, treng vi ikkje å tvile på. Likevel var nok kravet om rettferdig behandling og litt meir

tvilsamme drivkrefter, som gruppejuss og avundsjuke, med på korrigere mannskapslistene ein del. Ingen liker at naboen skal greie å vri seg unna, når ein sjølv må trø til.

For vårt område har vi bevart eit sett med sjømilitære ruller – såkalla sjølegdruller - frå 1704. Hovudrulla registrerer berre dei som faktisk vart utskrivne til sjøteneste, så ho er ikkje så godt eigna for oss. Vi kan ikkje vita om dei utskrivne utgjorde eit såkalla representativt utval. Men ei anna rulle er mykje meir spennande i vår samanheng. Ho registrerer “Det unge Mandskab” – i dette høvet gutar mellom 4 og 15 år. Og ikkje berre det: Når vi sammenliknar med andre kjelder frå denne tida, ser det ut til at vår liste er bra fullstendig. Eit oversyn over kor små og havvaksne gutungar kjem frå, bør gi ein god indikasjon på familietilflytting og kvar dei kjem ifrå. For Hitra og Frøya til saman fører denne militære sjølegdrulla opp 376 gutar frå 4 og opp til 16 år. I tillegg er det registrert 18 vaksne karar i denne lista. Det er karar i vernepliktig alder, som trulig er fritekne frå militær teneste av ein eller annan grunn. Av dei 376 gutane var 111 fødte utafor preste-gjeldet. Det betyr at 29,5% av dei var innflyttarar. Det stemmer jo akkurat med folkeauken. Så langt liknar det på dagen i dag: Folkeauken dei aller seinaste åra kjem først og fremst av

Til Hamna på Innhitra kom det flyttande folk frå Hemne rundt år 1700. Dette bildet er tatt 200 år seinare (i 1906). (Kystmuseets fotoarkiv)

tilflytting. Men her stansar også likheita med våre dagar. Mens dei aller fleste innflyttarane i dag kjem frå andre land, var innflyttarane for 300 år sia mesta berre nordmenn. Berre tre gutar var fødde utafor landegrensene, tre "halvtrønderar" frå Jemtland: Ein i Berge og ein i Hellesvikan på Frøya, og ein på Helbustad i Straumfjorden.

Utom Trøndelag var det ein synna-fjelds (ikkje meir presist enn det), ein sunnmøring og tre frå Romsdalen. Frå Nordmøre var det 15 gutar, åtte av dei frå Surendalen. Dermed forstår vi at det først og fremst var frå Trøndelag dei fleste innflyttarane kom. Dei fleste kom frå dei næraste nabobygdene her i Fosen-området, og desidert flest frå Hemne. Det var jo også ein

del av Hitra prestegjeld på denne tida. 17 gutar frå Hemne finn vi i listene, dei aller fleste på Innhitra og ein del vest på Hitra. Tre kom frå Ørlandet, og så finn vi ein frå Skaudalen, ein frå Åfjorden og ein frå Stjørna.

Inntrøndelag var også sterkt representert, i alt 21 gutar. Ti av desse kom frå Stjørdalen, fem frå Inderøya og to

frå kvar av bygdene Sparbu, Verdalen og Skogn. Det var tett samband mellom Innherad og sjøbygdene på denne tida. Det kjem først og fremst av byttehandelen mellom oss, dei såkalla bygdareisene. Eit par gonger i året lasta fiskerbøndene opp føringsbåtane sine med fisk og sild, segla inn Trondheimsfjorden og bytta til seg korn, mjøl, malt, trevirke og jarnvarer frå bøndene på Innherad og jemtene som kom over fjellet. Det er ikkje uventande at nokre av dei derifrå valte å bli med utover til kystområda våre for å finne seg eit levebrød her.

Frå Melhus finn vi tre, og frå dalstroka innafor var det ni frå Orkdalen, tre frå meldalen, to frå Sokndalen og ein frå

Gauldalen. Inne i fjordane finn vi to frå Bynesset, to frå Lensvika, ein frå Børsa og ein frå Inndalen. Også fjellbygdene var representerte, med tre gutar frå Røros, to frå Holtålen og ein frå Oppdal. I Åa i Barmfjorden var det ein gut på 14 år som kom frå Strinda. Frå Trondheim by registrerer vi 13 gutar, alle på Hitra. Dei fleste av desse budde i Fillan sokn, særleg på Fjellværsøya og Ulvøya og på Innhitra.

I tillegg til dei som kom frå Trondheim og Jemtland, var det gutungar frå 30 forskjellige prestegjeld som budde på Hitra og Frøya for 300 år sia.

Så var vi altså eit slags fargerikt fellesskap den gongen òg.

Kjelder:

*Statsarkivet i Trondheim:
Militærarkiv. Sjøinnrullinga.
Trondhjems distrikt. Rulle 1704-1710:
"Rulle over Det Unge og Gamle
Mandskab"*

*Kolbjørn Aune (red):
Fosens historie. Fra istid til 1730.
Orkanger 2005*

*Svein Bertil Sæther:
"Folket, jorda og sjøen".
Hovedoppgave i historie.
Trondheim 1986.*

MATØSKJA HENNES SONJA

Ei historie fra
Sonja Mathilde Skaget (født Strøm)

Ho Sonja på Skaget ved Fillfjorden har ei rund lita eske av tre. Den har enkle, reine utskjæringer, med figurer, mønster og bokstaver. Den har et rundt lokk, og på lokket er årstallet 1759 skåret inn. Det er ei “mat-øskje”, sier ho Sonja. Det var unger som hadde nista si i den da de gikk i marka og gjette krøttera. Og ho forteller at slekta hennes hadde med seg denne øskja da de kom flyttende fra Romsdalen og hit til Hitra for 130 år sia.

Vestergården på Straum ligger vakert til i bygda. Ifølge bokverket Norges Bebyggelse, var gården i 1955 på 55 mål dyrket jord og utmark med skog. Besetning bestod av 9 kyr, 3 kalver, hest, 30 høns, gris og 4 sauer - en stor gård til Hitra å være.

Straum har ei lang og spennende eiendomshistorie, særlig fordi bøndene på Straum var selveiere allerede på 1600-tallet. De store jordeierne, som Riiber, Parelius og andre fikk aldri innpass her.

Matøskja hennes Sonja kommer fra Nesset i Romsdal. Den tagg Sonja til seg av sin gammelonkel Ole Aslaksen Strøm da hun var bare ti år gammel. Foto: Stein Olav Sivertsen

I 1868 kom en familie fra Kvinnherad ved Hardangerfjorden og bosatte seg i Oppistua Straum. Det var Ole Olsen Vevik og kona Brita Olsdatter med fire barn. De kjøpte gården, men gikk konkurs allerede i 1869. Gården ble solgt på auksjon i 1871 til Andreas Nilsen fra Vedøyaukan på Vedøya, Innhitra, for 700 spesiedaler.

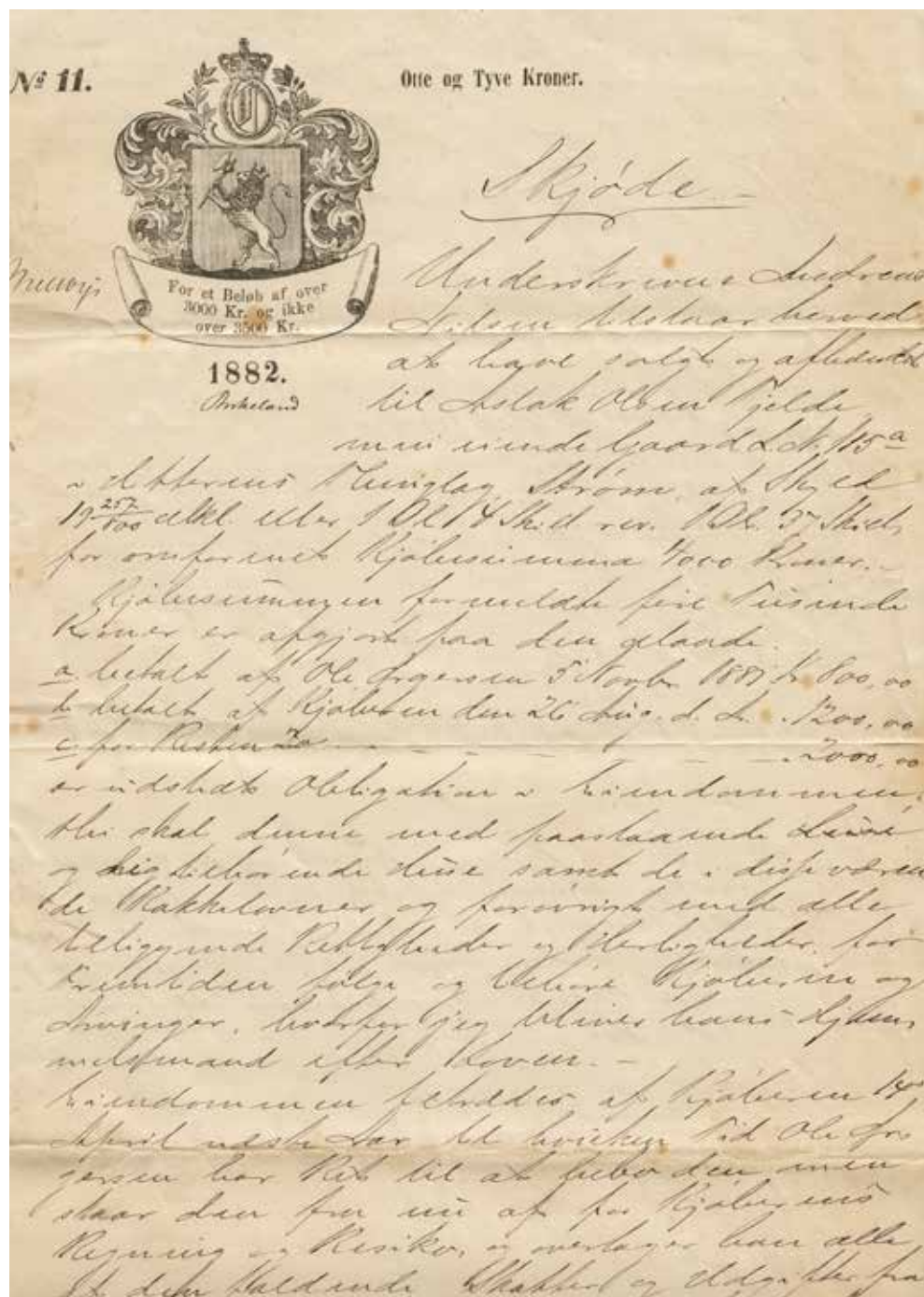
Han og kona Augustina Andersdatter drev gården til 1882, da de tok med seg de to døtrene sine og flyttet til Trondheim. De solgte Oppistua til Aslak Olsen Tjelde fra Romsdalen i 1882. Skjøtet er datert “Thingstedet Hopsøe, 9 Oktober 1882.

Skjøtet

"Undertegnede Andreas Nilsen tilstaar herved at have solgt og afhendet til Aslak Olsen Tjelde min eiende gaard L.No 115a af Hitterens Thinglag, Strøm, af skyld 19 ²⁵⁷/₈₀₀ Mkl eller 1 Dl 14 Skill rev. 1 Dl 37 Skill for omforenet Kjøbesumma 4.000 Kroner".

Aslak Olsen Tjelde sitt skjøte på Oppistua Straum er datert til 8.oktober 1882.

Originalskjøtet er i Malvin Strøms eie.

Før utskiftinga på innmarka i 1909-13 var det teigblanding og fellestun på Straum. Her var Oppistua, Midtstua og Neristua, og det var Oppistua som ble til Vestergården etter flyttinga fra det gamle tunet. (Kystmuseets fotoarkiv)

Det fremgår videre av skjøtet at 2.000 kroner er oppgjort, 1.200 av kjøperen og 800 av en Ole Ørgersen allerede 5. november 1881. For de resterende 2.000 kronene ble det utstedt en obligasjon med pant i eiendommen. Ole Ørgersen var også fra Rød sogn i Nesset, kanskje en slektning av Aslak. Selv om selgeren Andreas Nilsen flyttet til Trondheim, forbeholdt han seg full råderett over en skogteig i Ovadalen for sin og konas levetid. Tidligere eiere av Oppistua, Henrik Eilertsen og Anne Gabrielsdatter, var kårfolk på gården, og de nye eierne måtte na-

turligvis forplikte seg til å følge opp kårkontrakten. Kårfolka var nå begge i 70-årsalderen.

Kjøperen Aslak Olsen Tjelde hadde et litt fremmedartet navn her på Hitra. Tjelle er en storgård på nordsiden av Langfjorden i Rød sogn, Nesset prestegjeld i Romsdalen. I siste halvdel av 1800-tallet var det sju-åtte bruk på gården og sju husmannsplas-ser hørte til.

Aslak var gårdmannssønn. Han var født i 1848. Foreldrene het Ole Han-

sen og Marit Aslaksdatter, og han hadde en eldre bror Hans, som overtok gårdsbruket etter foreldrene. Aslak lærte seg opp til å bli bøkker (tønne-maker), og det var et arbeid han fortsatte med etter at han kom til Hitra også. Det var ei stor samling med bøkkerverktøy etter han på Straum.

Den 23. mai i 1879 gifta ungkar og gårdmannssønn Aslak Olsen Tjelde seg med pike Mari Pedersdatter fra gården Høvika, litt lenger inne i fjorden. De fikk sønnen Ole den 18. juni samme året, og da var de leieboere på

MARI OLSDATTER STRØM
(11.04.1854 - 23.03.1942) var et god-
hjerta menneske. Alle reisende som kom
forbi og ikke hadde husrom, fikk mat og
husly hos henne.

ASLAK TJELLE STRØM
(30.12.1848 - 13.02.1934) var bøkker
(tønnemaker), og hadde med seg mye
bøkkerverktøy til Hitra. Han var også en
flink smed og laget sjøl det han trengte.

Tjelle ved Langfjorden i Romsdal

Dette er gården Tjelle i Nesset kommune, Romsdal. Bildet er tatt fra Tjellekleiva. Fra husa på gården skråner landskapet bratt ned mot Langfjorden. Den 22.februar 1756 raste 15 millioner kubikkmeter stein ned fra Tjellefjellet og ned i fjorden. Det regnes som det største steinraset i Norge. Raset og flodbølgene langs fjorden førte til at 32 mennesker mista livet. Foto: Mimi Bang.

Dette kan være utstyrskista til Marit Aslaksdatter Gamsgrø, mor til Aslak Olsen Tjelde. Årstallet er 1838.

Foto: Kystmuseets bildearkiv LSS

Tjelle. De bodde fortsatt på Tjelle da dattera Berit kom til verden 22.mai 1882. I mai året etter flytta de til Hitra og til Oppisua på Straum. Her fikk de tre barn til: Martin 6.juni 1884, Anna Marit 30.mars 1887 og Iver 22.februar 1890. Dattera Berit fikk difteri og døde 29. august 1894. De andre fire barna bodde hjemme hos foreldrene på Straum både i 1900 og i 1910. Ole hjalp til på gården. Også Martin ar-

beidet med jorden, og han var i tillegg gruvearbeider. Anna og Iver arbeidet på gården, og Iver, også kalt Stor-Iver, var ellers ute i væra på fiske. Både Ole, Martin og Stor-Iver var med i et notlag med naboen Iver Nilsen Strøm.

Det kan være tilfældigheter som gjorde at Aslak og Mari fant seg en gård såpass langt borte som på Hitra, men vi får også la mulighetene stå åpne for at

det har vært en forbindelse til Hitra, kanskje ved kjennskap eller ved slektskap. Både Aslak og Mari og barna deres hadde god kontakt med familien sin på Tjelle gjennom alle år. Folket i Oppistua besøkte slekta i Romsdalen av og til. Særlig var det snakk om Hans på Tjelle, Aslak sin eldre bror. Sønnen Martin fortalte også om mora Mari at hun var kjent for å være raus og godhjertet. Blant annet var det

Innflytterne fra Romsdalen hadde blant annet med seg ei stor kiste datert 1777. Den er vakker både utenpå og inni. På innsida av lokket er malt "Den norske løve". Foto: Kystmuseets bildearkiv LSS

mange som kviet seg for å ta reisende folk (tatere) i hus. Slik var det ikke i Oppistua på Straum den tid mor Mari rådde der. Tatere ble tatt imot og fikk hus rom og mat. En gang var det ei taterkone som fødte et barn på kjøkkenet hos Mari i Oppistua. ”Den ungen mangla verken teppen eller kluta da dem for frå Straum”, fortalte Martin.

Foreldrene ble etter hvert gamle. Aslak døde 13.februar 1933, og Mari fulgte etter lille julaften krigsåret 1942. Det var Martin som da hadde tatt over gården etter foreldrene. Han giftet seg 16. mai 1913 i Lademoen kirke med Mette Jørgine Nordaunet. Hun var født 2.mars 1893, og i 1910-tellingen står hun oppført som tjenestepike hos Fredrik Strøm. Hennes far var gårdmann Sten Gabrielsen Nordaunet. Mette og Martin fikk datteren Magnhild i 1913

og sønnen Steinar i 1916. Magnhild ble gift og bosatt på en nabogård. Hun ble mor til Sonja, som ble gift med Nils på Skaget i Fillan. Steinar overtok gården i 1949, og giftet seg med Paula Strøm, født på Dyrøya, Frøya. Sønnen deres, Malvin Strøm, ble gårdeier på Vestergården. I dag eies gården av Malvins eldste sønn, Paul Steinar.

Det er noen gjenstander som er bevart av det som innflytterne brakte med seg fra sitt romsdalshjem. Blant disse har Sonja Skaget en stor kiste fra 1777, og en mindre kiste påført navnet Marit Aslaksdatter Gamsgrø, mor til Aslak Olsen Tjelde. Ifølge tradisjonen skulle denne kisten følge eldste datter. Derfor var det Martins eldste og eneste datter Magnhild som overtok den etter sin mor, og neste eier ble Magnhilds datter Sonja.

Kilder:

Muntlige opplysninger fra Sonja Skaget, Fillan

Kirkebøker på Digitalarkivet for Hitra og Nettet prestegjeld

Folketellinger 1865, 1875, 1900 og 1910 på Digitalarkivet for Hitra prestegjeld

Folketelling 1865 på Digitalarkivet for Nettet prestegjeld i Romsdalen

Tinglysingsdokument for Hitra på Digitalarkivet

Da slekta hennes Sonjas tidlig i 1880-åra flytta fra heimen sin i Romsdalen og hit til Hitra, valgte de av en eller annen grunn å ta med seg den gamle matøskja, som en eller annen tidligere i slekta har laga eller brukt. Kanskje knyttet det seg sterke minner til den, vonde eller gode? Kanskje ble den et slags forbindelse tilbake til det de forlot? Sonja er en av våre sterkeste tradisjonsbærere. Ho kaller matøskja fra Romsdalen “mitt kjærreste eie”. Så skjønner vi at denne enkle, runde, lille eska fortsatt har evnen til å binde fortid og nåtid sammen. Er det ikke fint?

Innvandring til Norge og Hitra i vår tid

Den historiske oversikten over befolkningsutviklingen i hver enkelt kommune fra 1951 og fram 1. januar 2011 er nå oppdatert.

Befolkningen i Norge vokste mer enn dobbelt så mye i 2010 som i 1951. Mens folkemengden økte med 30 500 personer i 1951, var tallet 62 100 i 2010. Mens det var fødselsoverskuddet som sørget for folketilveksten på 1950-tallet, er det i dag nettoinnvandringen som er hovedårsaken. Mer enn to tredjedeler av tilveksten i landet skyldes nettoinnvandring.

Tallet på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge er 600 900. Denne gruppen utgjør 12,2 % av befolkningen. Oslo troner suverent på toppen når det gjelder innvandringstall. Av en befolkning på rundt 600 000 er det i overkant av 170 000 innvandrere, eller personer med innvandringsbakgrunn i hovedstaden. Dette utgjør over en fjerdedel av befolkningen (28,4 %).

Tall for Hitra

Totalt bor det 597 personer fra 46 forskjellige nasjoner på Hitra. Prosentvis

utgjør gruppen 13,8 % av hele befolkningen i kommunen. Kommunens innvandringstall ligger med andre ord noe i overkant av gjennomsnittet for landet.

Innvandringen er inndelt i to hovedgrupper:

Gruppe nummer en er personer fra EU/EØS og USA, Canada, Australia og New Zealand.

Gruppe nummer to er fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania (unntatt Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS).

De fleste innvandrerne som har kommet til Hitra blir katalogisert som korttidsinnvandrere, eller arbeidsinnvandrere. Dette vil si personer som tar opphold i kommunen i mindre enn fem år. Situasjonen har likevel begynt å endre seg, og et økende antall ønsker varig opphold slik at de blir hitterværinger på permanent basis.

Brorparten av innvandrerne på Hitra kommer fra EU-land (11,1 %), mens 2,7 % kommer fra gruppe to. De fleste med polsk bakgrunn, men også mange kommer fra Litauen, Slovakia og andre land med betegnelsen østeuropeiske. De langt fleste inngår arbeids-

Bilde fra Lerøy Midnors produksjon på Hestvika (Foto: Lokalavisa Hitra Frøya)

kontrakter med norske bedrifter mens de enda er i heimlandet. Den største gruppen begynner å arbeide innen fiskeindustrien, men et økende antall har også funnet seg arbeid innen byggebransjen og ulike servicetjenester. En liten andel av kommunens innbyggere har også hentet seg ektefeller utenfor Norges grenser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kikki Borren fra Hitra internasjonale kvinneforening lærer barn fra ulike kulturer å lage satay. Bildet er tatt i 2008.
(Foto: Lokalavisa Hitra Frøya)

Flerkulturell frivillighet

Mange ulike kulturer fra mange nasjoner er etter hvert samlet i øyregionen vår, og noen har organisert seg litt mer fast gjennom frivillige organisasjoner som for eksempel Hitra internasjonale kvinneforening, som ble etablert i august 2009 og som nå ledes av Supin Sri-In Mellemsæther.

Stikkord for kvinneforeningen er mat og matkultur. Hovedtanken bak medlemsmøtene er å få smake på ulike og spennende matretter fra andre kulturer og bli godt kjent med hverandre. Kvinneforeningen holder månedlige møter for sine medlemmer i kafeen på Hitra helsetun, og møtene er gra-

tis for de som har med mat, og kroner 50,- for de som kommer uten. Ellers arrangerer de Mangfoldskafé to ganger i året, og julebord med smak av både norsk og internasjonal tradisjonsmat. I skrivende stund er ca. 12 ulike nasjoner representert i Hitra internasjonale kvinneforening.

Utvandringen til Amerika

Cleang Peerson (Kleng Peder-son) var en norskamerikansk utvandringspioner som på oppdrag fra kvekersamfunnet i Stavanger og Rogaland reiste til USA i 1821 for å undersøke muligheten for norsk emigrasjon til USA. Han brukte tre år på turen og fant at landet var et passende sted å utvandre til.

Når reiste de?

Ulike kilder gir forskjellige og usikre opplysninger om Cleang Peerson var med seilskuten "Restaurationen" da den seilte ut fra Stavanger den 4. juli 1825, eller om han reiste i forveien i 1824 for å ordne med kjøp av jord i den nordvestre delen av staten New York, for de som skulle komme etter. Imidlertid er det fastslått at emigrantantallet hadde økt fra 52 til 53 da "Restaurationen" ankret opp i Hudson Bay den 9. oktober 1825. Et barn var kommet til verden på den vel tre måneder lange seilturen over Atlanterhavet. Denne turen regnes som en symbolsk begynnelse på den største folkeforflyttingen noensinne i norsk historie. Men det er først noe senere, 1836, vi regner som starten på utvandringen.

Den tidligste utvandringen

To hundre år før, på 1600-tallet, emigrerte det også mange nordmenn til Nord-Amerika. Dette var sjømenn på nederlandske skip som ble med på den nederlandske koloniseringen av New-Amsterdam på Manhattan. En interessant, men kanskje litt mindre kjent opplysning er det at hele 600 nordmenn valgte å slå seg ned på den polynesiske stillehavsøya Hawaii. Trolig reiste mange videre til Amerika i årene som fulgte.

Når vi ser tilbake på utvandringsbølgen, så har det blitt naturlig å dele den inn i fire perioder: 1866 - 1873, 1880 - 1893, 1900 - 1914 og 1920 - 1930. I tillegg til de som ble registrerte som emigranter, vet vi at det også var enkelte sjøfolk som valgte å mønstre av og ta bopel i det nye landet i vest. 35 000 nevnes i denne forbindelse, men antallet er usikkert.

Fram til 1836 var utvandringen moderat og til dels dominert av religiøse og politiske minoriteter. Blant annet vet vi at det utvandret mange kvekere og haugianere fra Sørvest-landet. Heller ikke i perioden fram til 1865 var utvandringen utpreget stor. I underkant av 100 000 utvandret fram til år 1866. Det var først etter dette at den store utvandringsbølgen tok til. I løpet av de neste 64 år, fra 1866 til 1930, utvandret det hele 780 000 nordmenn.

FAKTA:

UTVANDRING

Når vi ser tilbake på utvandringsbølgen, så har det blitt naturlig å dele den inn i fire perioder: 1866 - 1873, 1880 - 1893, 1900 - 1914 og 1920 - 1930.

Toppåret for utvandringen var 1882; da utvandret nærmere 29 000 personer fra Norge på ett eneste år.

I hele perioden fra 1825 til 1930 utvandret 858 200 nordmenn. 92 % utvandret til Nord-Amerika, resten til andre land. Norge innehar andreplassen, nest etter Irland, når det gjelder antall utvandrere til Nord-Amerika, folketallet tatt i betraktning.

Hvem reiste og hvorfor valgte de å reise?

Mellom 1801 og 1845 økte folketallet fra vel 880 000 til 1,33 millioner i Norge og folketallet fortsatte å vokse. Den store folkeveksten førte til at det norske samfunnet ikke maktet å syslesette alle de nye borgerne. Forskjellen mellom fattig og rik økte, og situa-

Barken "Sverre" av Trondheim var et av de tidligste emigrantskipa fra vårt område. Den la ut fra Trondheim på sin første tur over Atlanteren 18.mai 1857 med 193 emigranter om bord. En av disse var Johan Jonsen fra Utsetøya, den første registrerte emigranten fra Hitra. De nådde Quebec i Canada den 10.juli.

sjonen for den voksende underklassen ble gradvis forverret. Den økende befolkningen førte til at landsbygda ble sterkt berørt. Jordbruksarealet ble maksimalt utnyttet, og med stadig oppdeling av gårdene ble det økonomiske grunnlaget til å brødfø en familie for dårlig.

Dersom vi ser tilbake på den første tiden var det relativt pengesterke folk fra bondestanden som utvandret. De hadde sterk økonomi og var i stand til å finansiere en slik reise. Verre var det

med underklassen, for eksempel husmenn og strandsittere. De hadde ikke økonomi til å realisere drømmen.

Selv om den økonomiske situasjonen for landet var ekstra dårlig rundt 1865, bedret mulighetene seg til å reise for det brede lag av folket, deriblant også for husmenn, strandsittere og tjenestefolk uten fast bopel. Seilskutene som inntil nå hadde vært enerådende, fikk stor konkurranse fra de nye dampskipene som begynte å krysse Atlanterhavet. Båtene ble større og kunne

ta med et langt større antall passasjerer på hver tur enn hva de små seilskutene kunne. Båtene ble også raskere, noe som betød kortere reisetid. Bedre bekvemmelighet om bord og halverte billettpriser var sterkt medvirkende til at antallet emigranter ble flerdoblet. Den siste seilskuten som fraktet passasjerer over Atlanterhavet forlot Stavanger havn i 1875. Etter dette ble dampskipene enerådende.

Folk fra både by og bygd ønsket å komme bort fra de vanskelige økonomiske

og sosiale forhold i hjemlandet. Troen på, og forventningene til et bedre liv i mulighetenes land, Amerika, var derfor en viktig årsak til at mange valgte å søke seg bort fra trange kår i hjemlandet. Enkelte, blir det hevdet, rømte fra både gjeld, fogd og farskapsaker. Men det er likevel ikke til å komme forbi at det viktigste motivet for å utvandre over havet til Amerika var forestillingen om nye muligheter og bedre livsvilkår for seg selv og sine.

Årsaken til den store utvandringen var imidlertid kompleks og sammensatt. I hovedsak var det slik at det var mannfolkene som først reiste. Ofte reiste de fra kone og mindreårige barn heime i Norge. Meningen var at de skulle komme tilbake for å hente familien når de hadde funnet jobb og bolig i det nye landet, og alt var lagt til rette for familiegjensforening. Dessverre hendte det i enkelte tilfeller at avtalen om å komme tilbake ikke ble overholdt. Når hovedforsørgeren forsvant ble både nøden og problemene

ytterligere forverret hos de som ble tilbake. Heldigvis var den beskrevne situasjon i mindretall. De aller fleste, etter at de hadde lagt seg opp nok penger i Amerika, kjøpte tur/retur billetter. De vendte heim, ble gjenforent med familien og returnerte tilbake til en forhåpentligvis ny og bedre situasjon i det nye landet.

I 1862 ble den såkalte Homestead Act (hjemstedsloven) vedtatt i Amerika. Denne loven åpnet for fri eiendomsrett til jord. Alle som ville bosette seg

Dette er Nikolai Fredrik Nilsen Rønning fra Utset. Han var født på Rønningen i 1841, var omgangsskolelærer i Utsetgrenda og utdanna seg til underoffiser. I 1863 overtok han heimgården, og i 1873 gifta han seg med Andrea Andreasdotter Balsnes. De fikk fire barn.

I 1878 reiste Nikolai til Amerika for å tjene penger til drifta av gården. Her begynte han handel fra ei jernbanevogn ute på prærien, men da han i 1880 dro til nærmeste by for å kjøpe inn flere varer, forsvant han. De fant lommeuret hans under ei bru i byen. Da kona heime på Rønningen ville gifte seg på nytt i 1883, fikk hun en såkalt "dødsformodningsattest". Hennes eldste sønn fra andre ekteskap fikk navnet Nikolai, og han utvandra til Amerika (sbs).

og drive landbruk fikk 650 mål jord til odel og eie, mot at de bosatte seg på stedet og drev jorda i minst fem år. Etter hvert ble det mange norske settlement (nybyggersamfunn) rundt omkring i statene Minnesota, Wisconsin, Illinois, Dakota og Iowa. Deler av området vi omtaler som Midtvesten.

Drivkraften i utvandringen – selve amerikafeberen – var resultat av en rekke påvirkninger. Kunnskapen om Amerika de hjemmевærende nordmenn fikk gjennom aviser, bøker og den kontakten emigrantene selv opprettholdt med hjembygda, spilte også en stor og viktig rolle.

I de mange amerikabrevene som krysser Atlanteren ble det fortalt om rikdom og suksess, og brevene påvirket de som hadde utvandningsplaner. Det var ikke alltid at sannhetsgehalten i brevene var sammenfallende med virkeligheten. Med andre ord, det var ikke sant alt som ble fortalt eller skrevet. Det ble sjelden fortalt om præriebrannene, blodslitet i nybyggersamfunnene, drukkenskapen, kriminaliteten og savnet etter gamlelandet. Historiene om den "rike og vellykkede onklen i Amerika" smittet over og ble en magnetisk tiltrekningskraft. Kanskje spesielt på de yngre generasjoner som bar i seg en drøm om en bedre og mere rettferdig verden.

Utvandringen fra Hitra

Utvandringstallene som foreligger for Hitra er innhentet fra perioden 1867 - 1930. Totalt utvandret 974 personer

fra Hitra til Amerika. De aller fleste dro til USA, mens et mindretall valgte å slå seg ned i Canada. Det var særlig under den siste delen av utvandringen, etter århundreskiftet 1900, at Canada ble valgt. Før 1867 ble det ikke foretatt fullstendige registreringer av de som emigrerte, og derfor er de tall som forefinnes noe usikre. Vi kjenner til at det reiste ut noen tidligere, men det var ikke mange. Vi kjenner til at flere fra Innhitra reiste over i slutten av 1850-åra: Johan Johnsen Gevingås plass i 1956, Hans Olsen Olsvik med familie i 1857 og Johan Johansen Akset med familie i 1859.

Det store flertallet som reiste var fra agderfylkene og Rogaland. Utreisebølgen fra Hitra kom i gang noe senere, og etter at dampskipene hadde overtatt markedet for befraktning.

Og noen vendte tilbake til gamlelandet...

Mange av emigrantene valgte etter en tid å vende tilbake til Norge. Særlig var dette tilfelle etter århundreskiftet. Årsakene er mange, men det viste seg ofte at nybyggerlivet var mer et blodslit enn en dans på forgyldt brostein. Det virkelige Amerika viste seg å være annerledes enn det skapte drømmebildet folk bar med seg. Noen returnerte fordi de ikke fikk seg jobb og ble gående uvirksomme og uten penger. Andre klarte ikke helsekontrollen ved ankomsten. Innrulleringer i det amerikanske forsvaret og frykten for å bli utkalt i strid skremte også en-

kelt til å reise heim. Første verdenskrig var "like rundt hjørnet". Enkelte hadde allerede før avreisen fra Norge bestemt at de ville returnere etter at de hadde lagt seg opp nok startkapital for et nytt og bedre liv heime i Norge. For enkelte ble rett og slett hjemlengselen for stor.

I dag bor det flere mennesker med norsk bakgrunn i USA enn det bor nordmenn i Norge, og det er trolig ikke en eneste familie i Norge som ikke har slektninger i Amerika. Slektinger som bygde sin framtid på den amerikanske drømmen. Historiene om menneskene som dro er mange og de er ulike. I dag har folkestrømmen snudd og Norge opplever en innvandring på størrelsesorden med utvandringen på attenhundretallet. Menneskene som søker opphold i Norge bærer med stor sannsynlighet på den samme drømmen som emigrantene på "Restaurationen" bar med seg da de forlot Norge i 1825: Drømmen og håpet om en bedre framtid for seg selv og sine.

Sluttord

Når det gjelder utvandringen fra Norge til Amerika og andre verdenshjørner finnes det en mengde bøker og søkebegreper på internett. Artikkelforfatteren har benyttet seg av forskjellige nedskrevne artikler og studier, men ingen tekstlinjer er kopiert eller ordrett nedskrevet.

Bli medlem i Hitra Historielag

Boka er utgitt med støtte fra:

REKLAME • DESIGN • PROFILERING • TRYKK • FOTO

Mediehuset, 7240 Hitra - post@vindfang.com

Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag © Årsskrift for 2011 – 1. opplag

SKARVSETTA

Ansvarlig redaktør for "Skarvsetta" er historielagets leder

Redaksjon: Olaus Selvaag, Svein Bertil Sæther og Lene Serine Strøm. Kystmuseet - www.kystmuseet.no - Tlf. 72 44 40 10

Design og trykk: Vindfang AS, Mediehuset, 7240 Hitra - www.vindfang.com

Brødtekst satt i Goudy Sans 11/13. ISBN: 978-82-93071-09-9

FORLAGET VINDFANG

ISBN 978-82-93071-09-9

9 788293 071099